Fiyatı : 1 Lira

17 TEMMUZ 1964

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

Metin Erksan

Türk Sinemasının hali

Sayı : 526 Cilt : XXX Yıl : 11

Sahibi
Mübin Toker

Başyazarı
Metin Toker

Yazı İşleri Müdürü
Kurtul Altuğ

Bu sayıda Yazı Kurulu
İç Haberler Kısmı : Güneri Civaoğlu Teoman Erel, Egemen Bostancı (İstanbul) Seyfi Özgenel (İzmir) — Dış Haberler Kısmı : Haluk Ülman — Magazin Kısmı : Jale Candan, Tülî Sezgin, Bilhin Anter, Hüseyin Korkmazgil — Sanayi : Daniyal Eriç — İş Alemi : Fasih İnal — Radyo : Mahmut T. Öngören — Yayınlar : İlhami Soysal — Tiyatro : Lütfi Ay — Sinema : Tarık Kakınç.

Resim
Ali Parmakerli

Fotoğraf
Hüseyin Ezer
Erdoğan Çiftler

Klişe
Doğan Klişe Öz Atölyesi
Tel : 11 70 15

Yazı işleri
Rüzgârlı Sokak No 15/3
Tel: 11 89 92
P. K. 582

İdare
Rüzgârlı Sokak No: 15/1
Tel: 10 61 90

Abone Şartları
3 aylık (12 nüsha) 10.00 lira
6 aylık (25 nüsha) 20.00 lira
1 senelik (52 nüsha) 40.00 lira

İlân şartları
Santimi 20 lira
3 renkli arka kapak 1500 lira

AKİS Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir

Dizildiği yer
Rüzgârlı Matbaa

Basıldığı yer
Hürriyet Matbaası

Ankara

Basıldığı tarih :
16.7.1964

Fiyatı 1 lira

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

Evvelâ yazın birden bastıran sıcakları, sonra T.B.M.M. nin aldığı tatil kararı, başkentteki siyasi havayı yumuşattı. Siyasi partilerin hemen hepsi, Hükümetin, bir takım önemli işlere el atmak için, biraz da Parlâmento dışında serbestçe çalışması gerektiği noktasında birleştiler. Şimdi İnönünün Reform Kabinesi, söz.lü sorulardan, karışık kanun meselelerinden bir müddet için uzak, memleketin âcil halledilmesi gereken dertlerine eğilmek fırsatını bulmuş olacaktır. Bu bakımdan, Hükümetin bütün üyeleri, ağır bir yükün mesuliyetini omuzlarında hissedeceklerdir. Zaten bu da, pek çok politikacı için, bir bakıma bir devlet adamlığı imtihanı mahiyetindedir.

Ancak, Parlâmento dışında bir başka hazırlık, Hükümeti ziyadesiyle meşgul etmektedir 20-21 Temmuz tarihlerinde toplanması kararlaştırılan Türkiye, Pakistan, İran Devlet Başkanları toplantısına ziyadesiyle önem verilmektedir İlk toplantıyı Dolmabahçe Sarayında, ikinci toplantıyı ise Florya Köşkünde yapacak olan üç dost ülkenin Devlet Başkanları, Orta Doğuda kurulacak yeni bir ittifakın sağlam temellere oturmasını kararlaştıracaklardır. AKİS, meselenin önemini hesaba kattığı için, Üçlü Toplantının en iyi şekilde takip edilmesini kararlaştırmış bulunmaktadır. Toplantının ön hazırlıklarını bu hafta, YURTTA OLUP BİTENLER kısmında yer alan "Dış Politika" başlıklı yazıda bulacaksınız. İstanbulda yapılacak üçlü görüşmeleri ise, gelecek hafta Metin Tokerle Tarık Kakınçın kalemlerinden okuyacaksınız. Başyazarımızla İstanbul temsilcimiz, toplantının perde arkasını bütün ilginç taraflarıyla size verebilmek için çalışacaklardır.

Bu hafta AKİS'in kapağını bir rejisör süslemektedir. Son Berlin Film Festivalinde birincilik kazanan türk filmi "Susuz Yaz" ve onun yaratıcıları, şu satırların yazıldığı sırada bütün dünya basınını meşgul etmektedirler. Bir türk filminin, milletlerarası bir yarışmada Altın Ayı armağanını kazanmış olması elbette ki sevindirici bir sanat olayıdır. Ancak, bu birincilik nasıl kazanılmıştır, filmciler arasında ne oyunlar oynanmıştır? Bütün bunlar bu hafta, SİNEMA sayfalarımızda yer alan "Filmcilik" başlıklı yazıda anlatılmaktadır Tarık Kakınç yarışma sırasında Berlinde bulunmaktaydı. Bu bakımdan, zaferin bütün teferruatını sadece AKİS'te ve Kakınçın kaleminden okuyabileceksiniz. Özellikle Türk Sinemasının bugünkü hali hakkında da hiç bir yerde bulamıyacağınız bilgiyi bu yazıda bulabileceksiniz.

SOSYAL HAYAT sayfaları yazarımız, daha önce de haber verdiğimiz gibi, şu anda Londrada bulunmaktadır. Jale Candanın ilk yazısını bu hafta sunuyoruz. Bu yazısında Jale Candan, genel olarak, Avrupa hayatının dış görünüşü üzerinde durmaktadır Candan bize yazdığı mektupta, bundan sonraki sayılarımıza paris modası ve avrupalı kadının hayatını anlatacağını vaadetmektedir.

Gelecek haftaki AKİS, okuyucuları için dopdolu olarak çıkacaktır.

Saygılarımızla

Kurtul Altuğ

Günlerin getirdiği

Yurttan Akisler

Ziya Müezzinoğlu
Şeytanın bacağını kırdı

Dışişleri — Bonn Büyük Elçisi Ziya Müezzinoğlunun kararnamesi bugünlerde çıkmak üzeredir. Çok Bakan - ve Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin - kararnameyi imzalamışlardır. Bu bakımdan, Erkinin meslekten olmayan bu Büyük Elçinin kararnamesini imzalamadığı yolunda Milliyetin yazdığı haberin bir esası yoktur.

AKİS daha önce, Dışişlerini bir tarikat sananların Müezzinoğlunun Bonn'a Büyük Elçi gönderilmesine karşı vaziyet aldıklarını ve agremanın bu yüzden Başbakan Yardımcısı tarafından istendiğini bildirmişti. Bu hava bir süre daha devam ettirilmiştir, fakat hiç bir netice vermemiştir.

Dışişlerinin mutlaka dışardan, seviyeli, maiyetini ciddiyetle çalıştıracak ve onlara görevlerinin ne olduğunu hatırlatacak, karşısında gördüğü her türkü bir "baş derdi" saymayacak Büyük Elçilerle takviyesi lüzumu gittikçe daha yaygın hale gelmektedir. Bugün Hariciyenin en başarılı bir kaç Büyük Elçisinden biri olarak Moskovada görev yapan Amiral Fahri Korutürk de Amiral, rütbesinin de gösterdiği gibi meslekten değildir. Gerçi meslekten olmayan herkes meslekten olan her Büyük Elçiden daha iyi temsilci olur diye bir kaide yoktur ama, İstiklâl Savaşından sonra da meslekten olmayan bir çok sima elçilik görevine atanmışlardır ve bunların çoğu en başarılı sefirlerimiz arasında yer almışlardır. Bugünkü elemanlar böyle bir yola gitmenin zaruretini tekrar ortaya koymuştur. Zira bu Dışişleriyle dış politika yapmanın imkânsızlığı, dışardaki hariciyecilerden ancak parmakla gösterilebileceklerin çalıştığı bilhassa Başbakanın son seyahatinden sonra herkesin bildiği bir gerçek haline gelmiştir.

Başkentte zehir gibi çalışan bir hariciyeci dışarıya çıktığında neden postu serip yatıyor? Bu sualin cevabı alınmadıkça ve gereği yapılmadıkça Hariciye ıslah olmayacak ve bütün bir milletin şimşeğini çekmekte devam edecektir.

Eğitim — Türkiye Öğretmen Dernekleri Millî Federasyonunun 17. Kurultayı bu haftanın başında Eskişehirde toplandı. Türkiyenin devrim ve eğitim mücadelesinde güvenilen başlıca kuvvet olan öğretmenleri bu Kurultayda 600'den fazla delege temsil etmektedir. Millî Eğitim Bakanı İbrahim Öktem, çok sayıda gazeteci ve devrimci aydın toplantıyı aralıksız izlemektedir. Atatürk Devrimleri için açtığı mücadele ile haklı bir sempati toplamış olan General Faruk Güventürk de Kurultaya katılmış ve şeref üyesi seçilmiştir. Güventürk, Kayseride açtığı kampanyayı Eskişehirde de devam ettirmiş ve Kurultaya bir Atatürk heykeli hediye etmiştir.

Toplantının en ilgi çekici tarafı, diğer teşekküllerin yaptıkları kongreler gibi kulis faaliyetleri ve seçim dalavereları ile gürültüye getirilmemesi, aksine, memleketin önemli dert ve yaraları üzerinde yapıcı fikir ve çarelerin heyecanla tartışılmasıdır. Kurultayın açış konuşmasını yapan Federasyon Başkanı Şükrü Koç, "sağdan, soldan

saldırılara hedef oluyoruz. Irkçılar, nurcular, şeriatçılar, komünistler, faşistler hepsi saldırıyorlar" diyerek öğretmenlerin içinde bulunduğu durumu ifade ederken, salonu dolduranlar heyecanlanmışlar, "ezilecekler, kahrolacaklar" diye bağırarak Koçu desteklemişlerdir.

General Güventürkün :

"— Atatürk devrimleri başlamıştır, fakat bitmemiştir. Bunu bizler elden ele dünyanın sonuna kadar götüreceğiz. Ne hilâfet âşıklısı soytarılar, ne nurcu sapıklar, ne de hep geriden, başka kaynaklarla beslenen sapıkların Atatürk ilkelerine el sürmelerine imkân vardır. Kahrolacaklardır!." şeklindeki sözleri de büyük heyecan yaratmış, bu arada ağlayanlar olmuştur.

Hükümet — İçinde bulunduğumuz haftanın başında Esnaf Konfederasyonu Bölge Kongresi sebebiyle İzmire giden altı Bakan, geniş ve ilginç açıklamalar yaptılar, çeşitli meslek temsilcileri ile temaslarda bulundular. Bakanlarla tüccar, sanayici, ihracatçı ve müstahsilin temasları o derece kesif oldu ki, İzmir, Pazar ve Pazartesi günleri çeşitli meslek temsilcileri ile hükümetin karşılıklı temaslarının merkezi haline geldi.

Küçük Esnaf ve Teşkilâtı Konfederasyonunun Altıncı Bölge Kongresine 12 ilden katılan delegeler, Fuardaki Benelüks Pavyonunu hıncahınç doldurmuştu. Delegelerin çeşitli dert ve dileklerle dolu konuşmalarından sonra Bakanlar söz aldılar.

Ticaret Bakanı Fenni İslimyeli, esnafa müjdeyi tam gününde verdi : Halk Bankasının 150 milyon lira olan sermayesi bir kanunla 300 milyona çıkarılacaktır ve böylelikle kredi miktarında iki misline yakın bir artış sağlanacaktır.

Çalışma Bakanı Bülent Ecevit, Sosyal Sigortalar Kanununun Meclisin tatile girmesinden önce tamamlanacağını ve bu kanunla yaşlı ve malûl işçilerle, vefat etmiş işçilerin aylıklarının iki misli artacağını, hastalık sigortasından işçi eş ve çocuklarının da faydalanabileceğini, daha önemlisi, esnaf ve sanatkârlarla serbest meslek erbabının da sigortaya tâbi tutulacağını bildirdi.

Türk halk oyuna vereceği bazı önemli haberleri İzmire sakladığı anlaşılan Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Hüdai Oral, Fırat havzasında 30 milyar lira harcanarak 102 baraj yapılması için Hükümetin kararlı olduğunu, bu barajların etüdlerinin tamamlandığını ve projelerinin hazırlandığını bildirdi ve şöyle dedi:

"— Fırat havzası 10 milyon küsur dönüm arazinin sulanmasına imkân vermekte ve yılda yalnız su ve enerji konusunda milli gelire 5 milyar lira ilâve etmektedir. 500 milyon liraya çıkacak Çiçeroz Hidro Elektrik Santralının şantiye tesisleri için hazırlıklara başlanmıştır. Türkiye hidrolik enerji potansiyeli bakımından Avrupada Norveçten sonra ikinci gelmektedir. Bu ise 100 milyar kilowat saattir. Fakat biz, hâlen, sadece 4 milyar kilowat saat elektrik üretmekteyiz. Beş yıllık plânla bu miktar 12 milyar kilowat saate yükseltilecektir."

İmar ve İskân Bakanı Celâlettin Uzer ise, prefabrike usûlünün tatbiki ile Türkiyedeki 450 bin gecekondunun kısa zamanda sıfıra indirileceğini, İmar ve İskân Bakanlığı ile Turizm ve Tanıtma Bakanlığının ortak bir büro kurduklarını, bu büronun Marmara, Ege ve Akdeniz sahillerinde 30 pilot bölge tesbit ettiğini, bu bölgelerde yapılacak turistik tesislerin gelecek yıl tahakkuk ettirileceğini ve turistlere 1 dolara kadar kiralanabileceğini açıkladı.

Toplantıya katılan Köy İşleri Bakanı Lebit Yurdoğlu, Bakanlığının, yakında kurularak çalışmaya başlıyacağını; Sanayi Bakanı Muammer Erten ise, Sanayi Siteleri ve Çarşıları konusunun Hükümetçe önemle ele alındığını ifade ettiler.

Dünyadan Akisler

İngiltere — Bir zamanlar üzerinde güneş batmayan Büyük Britanya İmparatorluğunun eski sömürgelerinden doğan yeni bağımsız devletlerin temsilcileri, geride bıraktığımız haftanın sonunda Londrada, bir kere daha biraraya gelerek kendilerini ilgilendiren konuları görüşüp tartıştılar. Bu toplantının en önemli konusu, Güney Rodezyanın durumu oldu. Buradaki bir avuç beyazın koca siyah kütlesi üzerinde kurduğu hegemonya, İngiliz Devletler Topluluğu içindeki siyah Afrika ülkeleri liderlerinin devamlı şikâyetlerine yol açmaktadır. Siyah liderlere göre bu ülkedeki zenciler hükümeti ele almalıdırlar. Fakat Rodezyanın çok iyi teşkilâtlanmış beyaz azınlığı buna şimdiye kadar şiddetle engel olmuş, konuyu tartışmaya bile yanaşmamıştır. İngiliz hükümeti ise, bir yandan Rodezyadaki İngiliz çıkarlarını korumak, diğer yandan gereksiz kan dökülmesini önlemek için her iki tarafı da itidale çağırmakta, fakat bundan daha fazla birşey de yapamamaktadır. Son Londra konferansı da siyahlarla beyazlar arasındaki bu ezelî çekişmeye bir çözüm yolu bulabilmiş değildir.

AKİS
HAFTALIK AKTUALİTE MECMUASI
Yıl 11, 17 Temmuz 1964, Sayı : 526 Cilt : XXX

YURTTA OLUP BİTENLER

Millet

Volga mahkûmları

Bu satırların okunmakta olduğu sırada Meclis tatile girmiş olacaktır. Tatil, uzun bir tatildir. Ancak tatil, milletvekillerinedir. Yoksa Hükümet için şimdi asıl sıkı çalışma devresi açılmaktadır ve bu devrede "kaytarmak"a meyledecek Bakanlar basının ve umumi efkârın şiddetli oklarından kendilerini kurtaramayacaklardır. Bizzat Başbakan İnönü, İstanbuldaki "Zirve Toplantısı"nı takiben yapmak niyetinde olduğu on günlük bir "resmi tatil"den sonra Başkente dönecek ve kollarını sıvayarak bu çalışmalara nezaret edecektir. Çalışmalar, Reform Kabinesi olarak kurulmuş, başarı kazanmış ve son Senato seçimlerinin de ortaya çıkardığı gibi memlekette iyi karşılanmış Hükümetin yapması gereken işlerle ilgili çalışmalardır. Toprak Reformu bunların bir tanesidir, ama bunun da üstünde "devlet mekanizması"nın içte ve dışta daha başarılı çalışmasının çarelerini bulmak yaz aylarında Hükümetin belli başlı hedeflerinden biri halini almıştır. Zira çok Bakan anlamıştır ki devletten bu kadar şikâyet varken Hükümet ağzıyla kuş tutsa oy toplama bakımından bir belirli nisbetin ötesine geçemeyecektir. Bizzat Başbakan da son seyahatinde dışardaki temsilciliklerimizin hazin ve perişan çalışma şekli hakkında "birinci elden" fikir edinmek imkânını bulmuştur. İçerdeki devlet teşkilâtına gelince, onun dışardakileri hiç aratmadığı herkesin zaten, uzun süredir mâlûmudur.

Hükümet üyeleri çok zaman, yapmak istedikleri şeyleri yapmaya vakit bulamadıklarından şikâyetçidirler. Meclis çalışmaları, sözlü sorular, siyasi mücadele öne sürülen başlıca sebeplerdir ve bunların ağırlık taşıdığı inkâr olunamaz. Ancak yaz aylarında bütün bunlar ortadan kalkmaktadır. Bir yandan Meclisin uzun bir tatile girmiş olması, diğer taraftan AP nin Genel Başkan Vekili Saadettin Bilgiçin ellerinde munis bir politika yapmak niyeti Hükümete bütün marifetini göstermek imkânını vermektedir. Hükümetin bundan istifade derecesi, kendisi hakkında Sonbaharda verilecek olan notu tâyin edecektir.

Kemal Satır
İmtihan

Kıbrıs konusu Hükümetin ancak bir kısım üyelerini ilgilendiren ve ilgilendirmesi gereken bir iştir. Onunla bizzat Başbakanın uğraştığı bilinmektedir. Nitekim İsmet İnönü, hak ettiği on günlük tatilini yaparsa bu süre zarfında Kıbrısla ilgili şifreleri muntazaman görecek, onlar ve durum üzerin de çalışmakta devam edecektir. Amerikada Papandreunun nutkunu Washington'dan New York'a 24 saatte getiremeyen "dışardaki hariciyecilerimiz" in yanında "içerdeki hariciyecilerimiz" in şifreleri Bakanlıklardan Maltepeye ne kadar zamanda getirebilecekleri de bu tecrübe vesilesiyle görülecektir.

Meclis tatile girerken ve sıcak, gündelik hayatı gevşetirken Hükümete ve onun Bakanları için sıkı bir çalışma devresi açılmaktadır. Millet bu devreden çok şey beklemektedir. Zira dertler hemen hemen tamamile teşhis olunmuştur ve bunlar devalarını beklemektedirler. Bu dertler devasız dertler değildir. Mesele onların üzerine ciddiyetle ve takip fikriyle eğilmektir. Yeni devre Başbakan Yardımcısı Kemal Satırın da büyük "devlet adamlığı imtihanı" devresi olacaktır.

Dış Politika

Çifte ziyaret

Önümüzdeki haftanın başlarında Pazartesi gününden itibaren bir kaç gün süreyle bütün Türkiyenin ve dünyanın dikkatleri İstanbul üzerinde toplanacaktır. O gün bir kaç saat arayla İran Şahı Muhammed Rıza Pehlevi ve Pakistan Başkanı Eyüb Hanı taşıyan uçaklar Yeşilköye inecekler ve her iki devlet adamı Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel ve Başbakan İsmet İnönünün de katılacakları son derece önemli iki görüşmeden sonra Türkiye, Pakistan ve İran arasındaki işbirliğini dünyaya açıklayacaklardır. Bu işbirliğinin etiketi "Ortak Beyanname" olarak tesbit edilmiş bulunmaktadır.

Böylece bir kaç gün için de olsa politikanın ağırlık merkezinin İstanbula kaymasından en çok sevinenler Protokol Genel Müdürlüğündeki hariciyecilerimizdir. Bu Genel Müdürlük mensupları son derece kesif bir faaliyet içinde harıl harıl ziyaret programlarını hazırlamakta, misafirlerin ağırlanması ile ilgili eksiklerin tamamlanmasına çalışmaktadırlar. Bu bakımdan tatili iple çeken milletvekillerinin birden boşalttıkları Parlâmento koridorları - Parlâmento binasının son günlerde en iyi çalışan tarafı soğuk hava tertibatıdır - ya da sıcaktan pelteleşen bakanlıklara karşılık Dışişleri Bakanlığında ve özellikle Protokol Genel Müdürlüğünde pek ender görülen bir canlılık göze çarpmaktadır. Ama şu günlerde Türkiyenin en çok faaliyet görülen binaları hiç şüphesiz Boğazın serin sularının kıyısındaki iki tarihi yapı; Şale Köşkü ve Küçüksu Kasrıdır. Kapılar, pencereler, mermer merdivenler paspaslanmakta, kapı

HAFTANIN İÇİNDEN

Müesseselerimiz

Metin TOKER

Evvelâ, benim başıma gelmiş olan bir hâdise: Geçen Çarşamba günü, Ankaradan saat 17'de kalkması gereken uçakla İstanbula gidecektim. Saatin 16.30'u biraz geçtiği sırada hava alanına vardım, bilet kontrolunu yaptırttım. Gişedeki memur:

«— Hayli gecikeceksiniz. Rötar var. Sizi götürecek uçak henüz Samsundan kalkmadı» dedi.

Niçin başka bir uçak tahsis etmediklerini sordum. Gişedeki memur bunu bilmediğini söyledi, ilgililerden öğrenmemi tavsiye etti. Meydanda, kapıları kapalı bir Viscount uçağı boş durmaktaydı.

İlgililerde hiç bir hareket yoktu. Müşteriler bekliyorlardı ve bekleyeceklerdi. Bunu önlemek, buna çare aramak kimsenin aklında değildi.

İlgililere gittim. Onunla bununla konuştular. Sonra, ellerinde uçak ve uçak personeli olmadığını bildirdiler. Boş Viscount akşama İstanbul seferini yapacakmış. Personeli şehre gitmiş. Saat 17 uçağının en az birbuçuk saat rötar yapacağı önceden malûm olduğu halde hiç kimse, meselâ bu Viscount'u veya başka bir uçağı harekete getirmek için küçük parmağını kıpırdatmamıştı.

O gün, Ulaştırma Bakan Vekili Malik Yolaçtı. Yolaçla iki gün evvel aynı uçakta Ankaraya gelirken, onun başına gelmiş bu çeşitten bir hâdiseyi konuşmuştuk. Yolaça telefon ettim. «Şimdi ilgilenirim» dedi.

Saat 17'de, uçağın en az bir saat rötarlı olacağını ilân etmiş olanlar saat 17.30'da bir uçağın İstanbul yolcularını alıp götüreceğini bildirdiler. Eğer bir müdahale vuku bulmadan ilgililer görevlerini yapsalardı, zamanında tedbirlerini alsalardı bu yarım saatlik gecikme bile olmayacaktı ve sefer hiç aksamayacaktı.

Müesseseleri bu olan devletle ne yapacağız? Bugün milletçe bin tane sıkıntımız varsa bunun dokuzyüz doksan dokuzu devletin müesseselerinin bize verdiği ıstıraptan doğmaktadır. Uçak yolcusunu hiç fütursuz, «Beklesin!» diye bekleten Hava Yolları ilgilisi trende Demir Yolları ilgilisi tarafından aynı umursamazlık dolayısıyla bekletilmektedir ve Demir Yolları ilgilisi çektiği telgrafın P.T.T. ilgilisi tarafından yerine zamanında ulaştırılmamasından şikâyetçidir. Görevinin başında «ilgili» olan kimse, başkasının karşısında sadece «vatandaş»tır ve vatandaşın ıstıraplarını çekmektedir.

Şimdi, madem ki yolcuyu bekletmemenin bir çaresi vardır, adamı niçin bekletirsin?

Bunun sebebini, zihniyette aramak lâzımdır. Bizde memur demek, şahsen asgari gayret sarfeden kimse demektir. Uçak rötar mı yaptı? Sebep? Hava muhalefeti. Tamam. O halde, hâdiseleri olduğu gibi bırakmak kendisine hiç bir sorumluluk getirmeyecektir.

Böyle olunca, vatandaş hava alanında bekleyecektir, tapuda bekleyecektir, belediyede bekleyecektir ve kayıtsız memurun karşısında devlete karşı derin bir infialle dolacaktır.

Çok kimse, bu memlekette D.P. nin harikûlâde kaderinin sebebini merak eder. Merak edecek hiç bir şey yoktur. D.P. devlete karşı vatandaşa destek olduğundan dolayı kütleleri bir anda cezbetmiştir. «Ocak Başkanı Saltanatı», «Bucak Başkanı Saltanatı» vatandaşı rahatsız etmemiş, aksine, onun hoşuna gitmiştir. Zira, kendisine aldırmayan memur, kendisine kötü muamele eden memur Ocak Başkanının karşısında yerle bir olmuştur. Memuru o halde görmek vatandaşı «adam yerine koyulmak» hissiyle doldurmuştur.

Ama bu bütün devlet nizamını yıkmıştır, ama bu her mahallede onbeş milyoner yaratmıştır, ama bu görülmemiş bir vurgun devrini açmıştır, ama bu inanılmaz bir lâubâliliğin temelini teşkil etmiştir ve mübalağa edile edile bu sistem memleketi 27 Mayıs İhtilâline götürmüştür. Kime ne? Bugün A.P. vatandaşa aynı «iş görme tarzı»nı teklif ediyor ve çok sayıda oy topluyor. Devlet kapısından şikâyetçi basit vatandaş gibi iş adamı, tüccar, ithalatçı, ihracatcı da A.P. nin vaadlerini tatlı bir ümit gözüyle görüyor. A.P. müesseselere yeni zihniyet verecek alternatif değildir. A.P. müesseseler üzerinde baskı yaparak parti rozetine göre muamele esasını geri getirecek alternatiftir.

Böyle olduğu için iyi niyetli, romantik solcular daha başka çevrelerde tutulan alternatifleriyle ortaya çıkmaktadırlar: Bütün bozukluğun sebebi memlekette bir sol partinin bulunmayışı ve solun Mecliste temsil edilmeyişi, hırsızlıkların, uğursuzlukların bu sol tarafından kontrol edilmeyişidir.

Bu, bir başka tatlı hayaldir, zira solun böyle bir fonksiyona sahip olduğunu sanmak için fazla safdil olmak lâzımdır.

Ama, mesele Türkiyenin büyük meselesi olarak ortadadır ve buna bir çare bulmak lâzımdır. Bugünkü iktidar başını elleri arasına alıp bu çareyi düşünmekte daha fazla gecikmek hakkına sahip değildir. Eğer bütün Bakanlar bir «Yolaç Titizliği» göstermekle işe başlasalar, hiç olmazsa kendi üst kademelerini kendilerine ayak uydurmaya itseler, bu üst kademeler devamlı bir kontrol sistemini bizzat Bakanın şahsi mürakabesinde kurabilseler, memur bilse ki gayretsizlik sorumluluktur, buna mukabil şahsi inisyatif takdir sebebidir çok müessesenin pejmürde manzarası bir anda değişebilir. Müessesesini kıyafet tebdili yapıp teftiş eden Bakan, bugün «ideal Bakan» haline gelmiştir.

Zira İsmet Paşa bilmelidir ki ikinci Başbakanlığında devraldığı devlet, müesseseleri itibariyle, birinci Başbakanlığında osmanlılardan devraldığı devlet kadar, belki ondan da fazla, şöyle bir iyi elden geçirilmeye muhtaç haldedir.

tokmaklarından âvizelere kadar her yer, her şey parlatılmaktadır

20 Temmuz Pazartesi günü İstanbula gelecek olan misafirler yanlarında Maliye Bakanlarını da getirmektedirler. O akşam Başbakan İsmet İnönü Çınar Otelde, ertesi gün de Cemal Gürsel Florya Köşkünde Şah ve Eyüb Hana birer yemek vereceklerdir.

Ortak beyanname ile ilgili görüşmeler ise Salı sabahı Dolmabahçe sarayında başlıyacak ve toplantıya öğleden sonra Florya Köşkünde devam olunacaktır. Bu ikinci toplantıya Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel de katılacaktır.

Görüşmelerin en önemli yönünü ise son toplantıdan sonra üç devletin başkanlarının imzalarıyla yayınlanacak olan "Ortak Beyanname" teşkil etmektedir. Bu beyannâmenin ihtiva edeceği hususlar kalın çizgileri ile de olsa şimdiden belli olmuş bulunmaktadır Dışişleri Bakanlığı İktisadi İşler Dairesi Genel Müdür Yardımcısı Rahmi Gümrükçü bundan kısa bir süre önce Tahran ve Karaçiye yapmış olduğu ziyaretten dönmüş ve bu işbirliği ile ilgili olarak İran ve Pakistanın görüşlerini almıştır.

Ön temaslar

İstanbuldaki toplantılardan sonra yayınlanacak olan "Ortak Beyanname"nin asıl metni 17 ve 18 Temmuz tarihlerinde Ankarada Türkiye, İran ve Pakistan temsilcileri arasında yapılacak teknisyenler seviyesinde bir toplantıda tesbit edilecektir. Bu toplantıya üç devletin Maliye Bakanları ile Plânlama Teşkilâtı müsteşarları katılacaklardır.

Dışişleri Bakanlığında yapılacak olan toplantının gündemi henüz kesin olarak tesbit edilmemiş bulunmakla beraber, görüşme konularının ağırlık merkezini başlıca altı konunun teşkil edeceği ifade edilmektedir.

1 — Üç devletin plânlama teşkilâtlarının koordinasyonu

2 — Ticari münasebetlerin genişletilmesi

3 — Turizm sahasında iş ve güçbirliği kurulması

4 — Ulaştırma sahasında imkânların birleştirilmesi

5 — Teknik işbirliği

6 — Kültürel yakınlaşma

Doğrusu aranırsa gündemin diğer maddeleri arasında hemen uygulanabilecek olan tek madde, kültürel yakınlaşmadır. Diğer hususlar ise ancak uzun veya kısa bir zamana bağlı bulunmakta ve son derece sıkı bir işbirliğine ihtiyaç göstermektedir.

5. maddede yer alan teknik işbirliğinin ne olacağını ise bizim hariciyecilerimiz dahi pek anlamamakta ve:

"— Batı ile olsa kolay. Hiç değilse tek nisyen getirtirdik. Bu işbirliğinde bizde olmıyan teknik adamı nasıl dışarıya göndeririz?" demektedirler.

Böylece geriye işbirliğinin olumlu bir yön kazanabilmesi bakımından sadece üç saha kalmaktadır: Ticari Münasebetler, Turizm, Ulaştırma..

Bunlardan ticari münasebetlerin geliştirilmesi hayli uzun bir vadeye ihtiyaç göstermektedir. Zira her üç devlet de daha çok tarım alanında ihracat yapmakta ve bu sebeple ihracat malları birbirine kıyasla pek büyük bir değişiklik arzetmemektedir. Meselâ Pakistandan şimdilik aldığımız tek mal jüttür. Buna karşılık İranla olan ticari münasebet biraz daha gelişmiş, özellikle bundan 6 ay kadar önce yenilenen bir ticaret anlaşmasıyla bağlar kuvvetlendirilmiştir. Bu konuda daha büyük ölçüde bir yakınlaşmanın sağlanması amacıyla üç devlet ticaret odalarının birleştirilmesi düşünülmektedir.

Diğer bir uzun vadeli işbirliği sahasını da turizm teşkil etmektedir. Ancak Türkiyenin dışarıya gönderdiği turist adedi dikkate alınırsa, bu sahada üç devlet arasında sağlanması düşünülen yakınlaşmanın Türkiyeden doğuya değil de doğudan Türkiyeye doğru olması akla daha yakın görünmektedir. Bu bakımdan Türkiye gerek Avrupaya olan yakınlığı ve gerek tabii zenginlikleri sebebiyle daha elverişli görünmektedir.

Türkiye, İran ve Pakistan arasında sağlanacak olan işbirliğinin, şimdilik kısa vadede gerçekleşmeye en müsait sahasını ulaştırma faaliyetleri teşkil etmektedir. Pakistanın hayli büyük bir beynelmilel havayolları şirketi mevcuttur. Türkiye bu şirket uçaklarının Beyrut hattından alınarak İstanbuldan geçmesini sağlamak için uğ-

Eyûp Han - Cemal Gürsel - Rıza Şah Pehlevi

Üç ahbaplar bir arada

Üç Ahbap Çavuşlar

Türkiye, İran ve Pakistan arasında esmeye başlayan hava dünyanın bu bölgesinde mutlaka derin akisler yaratacaktır. Bundan kimlerin memnun olmayacağını keşfetmek zor değildir. Huzuru kaçacak olanların başında, Başpiskopos Makariosun silâhçıbaşısı Nasır gelecektir. Mısırı bir dünyanın merkezi, kendisini de bu dünyanın lideri yapmak hevesinde olan ihtiraslı Albay elbette ki aynı bölgede bir başka dünyanın kurulmasını hoş karşılamayacaktır.

Nasır sadece arapları kendi bayrağı altında toplamağa çalışan bir lider değildir. Nasır, bunun çok üstünde bir hevesin peşindedir. Bütün Afrika ve Asyanın az gelişmiş milletleri Nasırın idaresi altına girerlerse Nasır araplar üzerinde daha fazla tesire sahip olacaktır. Nitekim bundan dolayıdır ki Nasır, Kahireyi sık sık milletlerarası gösterişli bir toplantının sahnesi haline getirmekte ve dünyanın gözünü Mısır başkentine çevirmektedir. Şu anda bile Afrikalı liderler Kahirede toplantı halindedirler. Afrikalı liderlerin bir bakıma çocuk gibi olduklarını, şatafatı ve gösterişi, kendileriyle ilgilenilmesini pek sevdiklerini Nasır bilmektedir. Onun için, misafirlerine ayrılan yerleri Mısırın albay diktatörü daima bizzat görmekte, eksiklerini tamamlatmaktadır. Nasırın kurmak istediği birlik, mensuplarının saflığına, çocukumsu taraflarına, tecrübesizliklerine ve yeni devlet olmuş olmanın eksikliklerine dayanmaktadır.

Şimdi, aynı bölgede üç büyük, kuvvetli ve eski memleket kendi aralarında sıkı bir işbirliğine başlamış bulunuyorlar. Türkiyenin, İranın ve Pakistanın Asya ve Afrika memleketleri üzerindeki tesirleri elbette ki Mısırın ve Nasırın tesirinden fazladır. Fakat bu üç devlet, bir araya gelerek Asyanın ve Afrikanın üzerine ciddiyetle eğilmemişler, o iki geniş kıta için bir örnek ve lider yerine geçmemişlerdir. Bugün, eğer aralarındaki sıkı işbirliğiyle yeni bir devre açabilirlerse büyük bir cazibe merkezi haline geleceklerdir. Pakistan güney doğu Asyada, İran Afganistanda, Türkiye kuzey arap memleketlerinde tesir sahibidirler. Eğer bugün kurulmak üzere bulunan Türkiye - İran - Pakistan işbirliği güzel meyvalar verirse, bir çok memleket, siyasî veçhesinden çok iktisadî, sosyal ve kültürel cepheleri kuvvetli bu işbirliğine taraf olmak için heves göstereceklerdir. Bu aynı zamanda, Orta Doğuda Nasırın şantaja kaçan baskısına karşı da bir alternatif olarak ortaya çıkacaktır.

Unutulmaması gereken bir başka nokta, bir araya gelen üç memleketin batıdan yana olmasıdır. Fakat batının, kendisinden yana olanlardan ziyade ortalarda dolaşanlara prim verdiği intibaının üç memlekette yaygın hale gelmesi böyle bir işbirliğinin temelindeki harç yerine geçmiştir. Batının bundan alacak bir dersi vardır. Zira Nasır, batının bu zaafının yaratıp siyaset sahnesine saldığı bir prototiptir.

Derler ki: «Hiç bir şey, başarı kadar başarılı değildir». Üçlü işbirliği başarılı olduğu takdirde büyük bir kuvvet olarak ortaya çıkacaktır. O halde, şimdi yapılacak iş o başarıyı gerçekleştirmektir.

raşmaktadır. Fakat rantabilite hesapları bakımından bu projenin ne dereceye kadar gerçekleşebileceği henüz bilinmemektedir.

Üç devlet Plânlama teşkilâtları arasındaki işbirliği ile ise, ticarî işbirliğinde mahreç ve ham madde temini için üç devlet kalkınma plânları arasında bir koordinasyon sağlama amacını gütmektedir.

Grevler

1200 öfkeli adam

Batman, Güney-Doğu Anadolunun uçsuz bucaksız bozkırları ortasında bir ışık seli gibidir. Gece çok uzaklardan bu ışık seli, şalvarlı bir köylü kızı gibi görünür. Yaklaştıkça köylü kızı silinir, yerini karanlık sularda sessizce ilerliyen bir gemi silueti alır. Batman çalışanların kasabasıdır. Bundan bir hafta öncesine kadar herkesin yüzünde çalışmanın verdiği neşe, huzur okunurdu. Şimdi ise endişe.. Yüz adaleleri kasılmış, sinirleri alabildiğine gergin 12100 adamın bakışlarında hep aynı soru vardır :

«— Bu bekleyiş daha ne kadar sürecek?»

Sendika yöneticileri «grev var» demişler, onlar da bu karara tereddütsüz uymuşlardı. Şimdi, doğunun sert rüzgârı, kızgın güneşi altında kavrulmuş yüzlerini, iri nasırlı ellerine dikmiş, öylece bekliyorlar. Köşe başlarında, kahvelerde, yol kenarlarında kümeleşen genç, yaşlı işçiler birbirlerine hep aynı sinirli ifadeyle soruyorlar :

«— Bundan sonrası ne olacak? Bu bekleyiş daha ne kadar sürecek?»

Bu sorunun cevabını, haftanın başlarında Salı günü Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı Genel Müdür Yardımcısı Kâzım Akyol :

«— Bu bir prensip meselesidir. Taviz vermiyeceğiz, bekliyeceğiz» diyerek verdi.

Türkiye Petrol İşçileri Sendikaları Federasyonu Başkanı Mehmet Kılıçın cevabı da Akyoldan pek farklı olmadı :

«— Biz de taviz vermiyeceğiz. Maddî durumumuz iyidir. Daha bir yıl da olsa bekliyebiliriz.».

Başbakan Yardımcısı Kemal Satır ise grevin başlamasından birkaç gün sonra verdiği bir demeç ile bu kararları adeta perçinledi :

«— Hükümet, Batmandaki greve müdahale etmiyecektir!»

Böylece Hükümet aradan çekilmiş ve iki tarafı karşı karşıya bırakmıştır. Gerçi demokrasilerde salt grev anlayışı bu olmak gerekir ama durum Batman olayında hayli farklıdır. Türkiye Petrolleri A.O. nın grev sebebiyle uğrayacağı zarar, aslında devletin zararıdır. Ortaklık hissesinin büyük bir kısmının Hazineye ait olduğu dikkate alınırsa milyonlarca liralık bu zararın, giderek gene milletin omuzlarına yüklendiği açıktır.

Biraz anlayış..

Batman Petrol Rafinerisinin günlük istihsal hacmi 1200 varil, ham petrol istihsalinin değeri ise 18 bin dolardır. O halde grev Türkiyeyi, hergün 18 bin dolarlık istihsalden mahrum bırakmaktadır. Bu, şimdilik böyledir. Grevin uzaması halinde zarar daha da artacaktır. Zira eldeki ham petrol stoku tükenmek üzeredir ve bu stokun bitmesi sonucu yabancı petrol şirketleri, dışarıdan hergün 18 bin dolarlık ham petrol ithâl etmek zorunda kalacaklardır. Böylece bir yanda yüz binlerce dolarlık döviz kaybı, öte yandan da gene yüz binlerce dolar değerinde istihsalden mahrumiyet, Batman grevinin malî portesini teşkil etmektedir.

Bu derece önemli bir problem karşısında, salt grev anlayışını bir yana bırakarak, meseleye doğrudan doğruya müdahale değil ama hiç değilse bir takım uzlaştırıcı yollara gitmek Hükümet için bir görev halini almıştır. Bu konuda ilk akla gelen, Hükümet

içinde gerek işçi ve gerekse işveren çevrelerince sevilen bir Bakanın arabulucu tâyinidir. Tabiî bu arada tarafların görüşlerinin sert köşelerini yumuşatmaları, masa başına biraz daha anlayışlı oturmaları gerekmektedir.

Dediğim dedik..

Türkiye Petrolleri A.O. ile Sendika temsilcileri arasındaki toplu sözleşme görüşmeleri 1 Şubatta başladı. Önceleri her iki taraf ta anlayışlı davranıyor, maddeler, hemen hiç münakaşasız kabul ediliyordu. Ancak ücret ayarlaması ile ilgili maddelere gelince, görüşmeler birden sertleşti. Sendika, asgarî ücretin 20 lira üzerinden tesbitini istiyor, işveren Türkiye Petrolleri ise bu miktarı çok bularak, bu seviyede bir asgarî ücretin bölgedeki lardı. Görüşmeler böylece son derece elektrikli bir hava içinde dört ay devam etti. Nihayet beş konu üzerinde bir türlü anlaşmaya varamayan taraflar, bu konuları kapsıyan maddeleri uzlaştırma kuruluna götürmeye karar verdiler.

Kanunu unutanlar

Bu karar, sadece sendikanın değil, fakat her iki tarafın da greve giden yolda attıkları ilk adımı teşkil etti.

Profesör Bahri Savcının başkanlığında, Nejat Erdel ve Profesör Muammer Aksoydan müteşekkil Uzlaştırma Kurulu çalışmalarına ancak Haziran ayında başlayabildi. 24 gün devam eden görüşmelerden sonra anlaşmazlık konusu olan maddeler birer hal çaresine bağlanarak taraflara bildirildi. Gerek işveren Türkiye Petrolleri ve gerekse işçiler için en önemli meseleyi teşkil eden asgarî ücretler iki tarafın istekleri arasında ortalama bir rakam bulunarak 15 lira üzerinden tesbit edilmiş. Uzlaştırma Kurulu bunu, şirketin bilânçolarını ve kâr durumunu inceledikten sonra karara bağlamıştı.

İhsan Topaloğlu konuşuyor

Sezarın hakkı Sezara

sosyal dengeyi bozacağını ileri sürüyordu. Asgarî ücretler meselesi çok geçmeden diğer bazı maddelerin görüşülmesinde de tesirini gösterdi. Meselâ şirket, iş değerlendirmesine dayanan yeni bir ücret sistemi kabul etmişti. Asgarî ücretlerin 20 lira olarak tesbiti, personelin bu yeni sisteme intibak ettirilmesi halinde Türkiye Petrolleri A.O. na ağır bir malî külfet yükleyecekti. Ayrıca bir diğer ihtilâf konusu da «echelle mobile» diye adlandırılan geçim indekslerine göre ücret ayarlaması sistemi ile ilgili olarak ortaya çıktı. Öte yandan munzam sosyal yardımlar, toplu sözleşmenin kapsam mad desi, yürürlük tarihi üzerinde her iki taraf ta direniyor, görüşlerinden en küçük bir fedakârlıkta bulunmuyor-

Bu arada Bahri Savcı UNESCO haftası münasebetiyle doğuya, Nejat Erdel de İstanbula gittiler. Böylece kurul dağıldı. Oysa kanuna göre Uzlaştırma Kurulunun taraflara kararı bildirmesini müteakip onlardan bu kararı kabul edip etmediklerini sorması ve sonucu bir tutanakla tesbiti gerekiyordu. Taraflar ancak bundan sonra greve, ya da lokavta gidebilirlerdi.

Kararın tebliğinden sonra iki gün geçti. Türkiye Petrollerinden müspet veya menfi hiçbir ses çıkmadı. Uzlaştırma Kurulunun da dağılması üzerine çaresiz kalan Türkiye Petrol İşçi Sendikaları Federasyonu Başkanı Mehmet Kılıç, şirkete bir mektup yazarak, Uzlaştırma Kurulu kararlarının kabul edilip edilmediğinin 1 Temmuza kadar kendisine bildirilmesini istedi. Aradan beş gün daha geçti ve şirketten gene ne bir ses ve ne bir nefes geldi. Kılıç bu kez telefona sarılarak Türkiye Petrolleri Genel Müdürü İhsan Topaloğlunu aradı. Topaloğlu, bir gün daha mühlet istedi. Ertesi günü ise gene telefonla yaptıkları bir konuşmada Kılıça, Uzlaştırma Kurulunca tesbit edilen 15 liralık asgarî ücreti kabul etmediklerini bildirdi.

Böylece iki taraf arasındaki köprüler tamamen atılmış oluyordu. Sendika grev kararı aldı ve durumu Türkiye Petrollerine bildirdi. Şirket, buna Uzlaştırma Kurulunun kanunen gerekli tutanağı hazırlamamış olduğunu ve bu formalite tamamlanmadan yapılacak grevin kanunsuz sayılacağını ileri sürerek cevap verdi.

Ve sonrası..

8 temmuz Çarşamba günü başlıyan grev, Batman ve çevresinde sempati ile karşılandı. Kasabanın aşçı dükkânlarına asılan «Grevcilere serbesttir» levhalarının yanı sıra, civar köylerden de yardımlar yağmaya başladı. Birkaç gün içinde greve katılan işçilere 50 bin liralık kavak, 35 ton buğday ve 200 dönüm arazi bağışlandı. Çeşitli sendikalardan maddî yardımlar yapıldı. Bu yakın ilgi grevcilerin morallerini bir hayli yükseltti. Nitekim Federasyon Başkanı Kılıç bu konu ile ilgili olarak :

«— Benim işçim soğan ekmek yer, bulgur çorbası içer. Ehh bunların hepsi de geldi. Bu maddî güçle ben daha bir yıl dayanırım» demektedir.

Buna karşılık Türkiye Petrolleri için durum aynı değildir. Şirket her geçen gün korkunç bir şekilde büyüyen ve ancak milyonlarla ifade edilen zararı endişeyle izlemekte ve gerek Hükümet ve gerekse işçiler nezdinde teşebbüslerde bulunmaktadır. Ancak bu arada «tükürdüğünü yalamamak» psikolojisi içinde ileri sürülen bu teklifleri, sendikacılar pek tatmin edici bulmamaktadırlar. Meselâ Topaloğlu işçi temsilcilerine son olarak tekrar 12 lira asgarî ücret teklif etmiş ve işçilerin zamanla okuma yazma gibi bazı vasıflar edinmeleri halinde ücretlerinin 15 liraya çıkarılacağını söylemiştir. Ancak bu arada unutulan husus işletmede 12 liranın altında yevmiye alan sadece 10 işçinin bulunduğu ve

fazla mesainin bir âdet haline geldiği Batmanda — bu husus bizzat Türkiye Petrolleri yöneticileri tarafından ifade edilmiştir — işçilerin okuma yazmaya nasıl vakit ayırabilecekleridir.

Kelimenin tam anlamıyla bir çıkmaz içinde olan Batman grevine nasıl bir çare bulunabileceğini şimdiden kestirmek imkânsızdır. Ancak bilinen tek şey Topaloğlunun hiç değilse Uzlaştırma Kurulunun kararlarına — Bu karara imza atanlardan biri de Türkiye Petrollerinin Temsilcisi Muammer Arsoydur — "Evet" demesi gerektiğidir.

A.P.

At ve Üsküdar

Bugünlerde, Kıbrıs tartışmaları devam eder, Parlâmentonun kapanışına takaddüm eden telâşlı çalışmalar gazete sütunlarını doldururken, Türkiyenin yakın istikbaldeki görünüşü ile çok yakından ilgili bir hareket ve gelişme, önemi ile mütenasip derecede ilgi uyandırmamaktadır. Oysa bu gelişme önümüzdeki devrenin politika tablosuna vurulacak iki ana renkten birinin karakterini yavaş yavaş belli etmeye, hiç olmazsa bu konuda bir fikir vermeye başlamıştır. Şimdilik dikkatlerden uzakta cereyan eden bu faaliyet; AP. nin, hızını ve hararetini günden güne arttırmakta olan kongre çalışmalarıdır.

AP. il kongreleri başlıyalı epey zaman geçmiştir. Bu zaman içinde bir düzineye yakın ilde kongre yapılmış, gelecekte bu partiyi yönetecek kadronun ve «liderin» seçileceği Büyük Kongreye oy vermeye bu illerden gidecek delegeler belli olmuşlardır. Bu kongrelerde atılan nutuklar, yapılan manevralar unutulacak, fakat artık seçilmiş bulunan delegeler baki kalacaklar ve Büyük Kongreye gelip neticeyi tâyin edeceklerdir. Bu yüzden AP. de başa oynayan politikacıların ve politikacı gruplarının bütün gayret ve çalışmaları, kendilerini Büyük Kongrede destekleyecek kimseleri delege seçtirmek istikâmetine teksif edilmiş bulunmaktadır.

Bu satırlar kaleme alınırken Amerikada Cumhuriyetçi Parti Konvansiyonunda Goldwater'in mi, yoksa Scranton'un mu Başkan Adayı seçileceğini tahmin etmek için büyük ajanslar ve anket müesseseleri harıl harıl delege hesabı yapmakta ve büyük halk kitleleri bu tahminleri heyecanla takip etmektedirler. Aynı anlarda, mütevazi Türkiyenin mütevazi Başkentindeki şatafatlı parlâmento binasında da bir kaç politikacı Amerikadakine benzer bir faaliyetle iştigal etmektedir. Daha çok «AP. Kulisi» denilen salonda rastlanılan bu faaliyet şöyle olmaktadır : Karşılıklı bir konuyu tartışan iki veya daha fazla politikacı birdenbire kâğıt - kaleme sarılmakta, bazı illerin isimlerini alt alta ve aralıklı olarak yazmaktadır. Daha sonra bazı hesaplar yapılmakta, taşra kokulu bazı lâkap ve isimler üzerinde «o Bilgiçin adamıdır!» yahut «tamam, berber fişmekân mı, bizdendir.» şeklindeki tahlillerde ciddiyetle tamamlanmakta ve kâğıttaki il isimlerinin yanına bazı rakamlar ve işaretler konulmaktadır.

AP. Liderliğini ve yönetimini ele geçirmek yönünde Saadettin Bilgiç ve takımıyla muhalifleri arasında cereyan eden mücadelenin gidişi bu hesaplar ile ölçülmektedir. Son duruma göre, bir kongrede sadece Bilgiç ve takımını destekleyecek delegeler seçildiği takdirde o ilin yanına konulan «okey» işaretleri listelerde gittikçe artmaktadır. Genel Merkeze muhalif veya muvafık bütün AP. liler bugüne kadar yapılan il kongrelerinin çoğunda — «silme» şekilde — Bilgiçi destekleyecek delegelerin seçildiğini ifade etmektedirler. Bugüne kadar kongrelerini yapmış illerden Adana ve Eskişehir gibi bir kaç istisnanın dışındaki illerden Bilgiç takımını destekleyecek kimseler den başka kimsenin delege olarak gelmeyeceği kesinlikle söylenebilmektedir. Siyasi gözlemciler bu gidişin sadece ve sadece bir tek anlama geleceğini, Bilgiç ve takımının Büyük Kongrede galibiyeti rahatça elde edeceklerini ifade etmektedirler.

«Karşılar grupu :

Muhtemelen Kasım ayında yapılacak Büyük Kongreye kadar üçbuçuk ay devam edecek olan «AP. içi» mücadelede tarafların bugünkü durumu birbiri ile tezat teşkil etmektedir. Genel Merkezin, teşkilâtın ve grubun dizginlerini tamamen ele geçirmiş olan Bilgiç ekibi ne kadar dakik, sistemli ve hesaplı hareket ediyorsa karşı taraf da o derecede dağınık, hesapsız ve gelişigüzel mücadele vermektedir. Bir zamanlar Bilgiç ve takımına karşı mü-

Uçakta Mektuplaşma

Başbakan İnönü bu hafta, Ereğli Demir-Çelikin iki pilot ve dört yolculuk minik Aztek-Piper uçağı ile Karadeniz kıyısındaki bu sanayi şehrine gitti, geldi. Gördükleri Başbakanı memnun etmiştir. İnönü çalışmaları iki yıl önce görmüştü. Bu sefer, "adeta bitmiş" bir tesisle karşılaştı. Fabrikalar bu Sonbaharda ilk mamûllerini vermeye başlayacaklar, 1965 Martında tam istihsale geçeceklerdir. Ereğli Demir-Çelik memleketin yüzünü değiştirecek bir önem taşımaktadır.

Ereğli Demir-Çelikin İnönü için başka bir önemi vardır. Hükümet, bu sıkışık anında tesis için 400 milyon lira vermiştir. Bütün tesis iki milyarın üstünde bir bedele çıkmaktadır ve büyük kısım amerikan yardımından sağlanmıştır. Bu bakımdan tesis türk-amerikan işbirliğinin esaslı ve belki de en müşahhas örneğini teşkil etmektedir.

Küçük uçağın pilotları iki genç amerikalıdır. Uçağı giderken bunlardan biri, dönerken öteki kullanmıştır. İnönü, yolculuk esnasında, bunlarla eğlenceli bir "yazılı konuşma" yapmıştır. İnönünün küçük not defteri üzerinde yapılan bu konuşma şudur :

İnönü yazıyor : "How high are we? = Ne kadar yüksekliktеyiz?"

Muavin pilot yazıyor : "6.000 FT. = 2,000 M."

İnönü yazıyor : "You will return again this evening? = Bu akşam tekrar geri dönecek misiniz?"

Muavin pilot yazıyor - "Evet"

İnönü yazıyor : "One can land in dark? = Karanlıkta iniş yapılabiliyor mu?"

Muavin pilot yazıyor : "Evet"

İnönü yazıyor : "Is there in Ereğli dark organization? = Ereğlide karanlıkta iniş tertibatı var mıdır?"

Muavin pilot yazıyor : "Evet"

İnönü yazıyor : "I did'nt see = Görmedim"

Muavin pilot yazıyor : "Very small. Only for emergency. Sickness-Accident = Çok küçüktür. Sadece mecburi hallerde. Hastalık - Kaza.

(Bu sırada uçak sallanmaya başlamıştır)

İnönü yazıyor : "Tell the Commander, that is not the dancing time = Kumandana söyleyin, dansetmek zamanı değil"

(Muavin, notu kaptana göstermiştir)

Kaptan yazıyor : "İt's twist =— Twist, bu"

cadele ederken «mutediller» ismini benimsiyenler, daha sonra kamplarını «eski Demokratlar» diye adlandırmaya başlamışlar, son günlerdeki bazı gelişmelerden sonra ise topluluklarını ifade edecek ortak bir nitelik bulmakta tam anlamı ile imkânsızlıkla karşılaşmışlardır. Şu anda Gökhan Evliyaoğlu ve Fethi Tevetoğlunun temsil ettiği aşırı milliyetçiler, Mehmet Yorgancıoğlu ve Tahsin Demiray gibi «kurucu olduklarından dolayı» parti idaresinde lider olarak kendilerinde bir hak görenler, bir zamanlar itidal mücadelesi için Genel Merkezle karşı karşıya gelip sonra arayı düzeltemeyen Sinan Bosna, İhsan Önal gibi ortacılar, kendilerinin «taklit değil gerçek» Demokrat olduğunu iddia edenler, Bilgiç ve arkadaşlarının karşısında mücadele vermeye niyetli görünmektedirler. Ancak, görüldüğü gibi çeşitli sebeplerle Bilgiç ve ekibine «karşı olmaktan» başka ortak özelliği olmayan bu küçük grupların organize ve tek bir savaş cephesi kurmaları büyük güçlükler arzetmektedir. Bir kere her şeyden önce Gümüşpaladan boşalan ve Bilgiç tarafından vekâleten ve muvakkaten doldurulan tahta kimin oturacağı meselesi bu küçük grupların tam olarak bir araya gelmelerini zorlaştırmaktadır. Şu anda Gökhan ve Fethi beyler «Bu partinin tabii genel başkanı Ali Fuat Başgildir..» sakızını çiğnemeye koyulmuşlardır. Tahsin Demiray ve Mehmet Yorgancıoğlu gibi kurucular ise tabii liderliğin kendilerinden başka kimseye lâyık olmadığına inanmaktadırlar. Eski Demokratlar daha başka bir türkü çağırmakta ve emekli Orgeneral Tekin Arıburnunun liderliğini gerçekleştirmeye niyetli görünmektedirler.

Biraz fazlaca çeşitlilik gösteren bu görüşleri telif edebilmek ve kuvvetleri birleştirebilmek için bir kaç gün önce bir faaliyete girişilmiş fakat bunda tam bir başarı sağlanamamıştır. Birleşmeyi sağlamak için kulislerde kulaktan kulağa şöyle bir formül fısıldanmış ve bu, zihinleri birkaç gün meşgul etmiştir :

«— Bu partinin tabii başkanı elbette ki Ali Fuat Başgildir. Ancak hakkında bir ağır dâva açılmış olan Başgil Büyük Kongre yapılacağı sıralarda yurda dönemez. Eğer dönerse hapse girer. Başgilin 1965 seçimlerinde milletvekili adayı gösterilmesi ve kazandığı takdirde dokunulmazlıktan faydalanarak Türkiyeye gelmesi icap etmektedir. Bu gerçekleştiği takdirde derhal olağanüstü bir kongre yaparak Başgili Genel Başkan seçmek zor olmıyacaktır. Ancak Kasımdaki Büyük Kongreden Başgilin gelişine kadar geçecek zaman için usulen yine bir Genel Başkan seçmek ve bu makamı Bilgiçe bırakmamak lâzımdır. Ömrü pek uzun olmıyacak olan bu muvakkat Genel Başkanlığa kuruculardan Tahsin Demirayı seçmek te vefa duygusuna uygun bir davranıştır..»

Ali Fuat Başgil
Öp babanın elini

Rejisör böyle olursa

Mücahitlerden Tahsin Demiray, bugüne kadar yapılan kongrelerde Bilgiçe muhalif olanların uğradıkları mağlûbiyetler hakkındaki soru üzerine bir süre düşündü ve sonra AKİS muhabirine şöyle dedi :

«— Acele etmemek lâzım. Şimdi daha kongrelerin beşte biri ancak yapılmıştır..»

Demiray diğer sorulara açık cevaplar vermek istemiyor, kongrelere gitmediğini, seyirci olarak kalmayı tercih ettiğini tekrarlıyordu. AKİS'çi dayanamadı :

«— Peki atı alan Üsküdarı tutmuşken siz hâlâ seyirci durumunda mı kalacaksınız?» diye sordu. Demiray bu soru üzerine herkese açıklamadığı sırrı açıklayıverdi :

«— Eeee biraz da rejisör gibi seyrediyorum!»

Gerçekten, dağınık muhalifleri birleştirmek için Başgilin «tabii», Demirayın da «geçici» Genel Başkanlığını teklif eden yukarıdaki formülün ve bu yoldaki propagandanın Demirayın kendisi tarafından sahneye konulduğu istikametinde söylentiler vardır. Bu söylentilere göre eğer Demiray Genel Başkanlık mücadelesinde Başgilcilerin desteğini sağlamak için bulduğu bu formülle seçilirse, çıktığı tahttan bir daha aşağı edilmek niyetinde değildir. Bu antipropaganda yukarıdaki telifçi formülün tesirini sıfıra irca etmeğe kâfi gelmiş ve rejisör Demirayın sahneye koyduğu bu son oyun da başarısızlığa uğramıştır. Üstelik bu formül hiç bir zaman kendilerini «Eski Demokratlar» diye adlandıran ve emekli Orgeneral Tekin Arıburnunu Genel Başkan seçtirmek isteyen kliğin sempatisini kazanamamıştır.

Bilgiçe «karşı olanları» birleştirmek için bugünlerde yeni manevralar beklenmelidir. Bu konuda rejisörlüğü benimsemiş olan Demiray, Meclis tatiline rağmen Ankaradan bir süre ayrılmamağa ve sahneye yeni oyunlar koymaya kararlı görünmektedir. Ancak devam eden il kongrelerine rağmen uzayan seyircilik durumu Bilgiçe muhalif olanların başarı şansını günden güne azaltmakta, hattâ Büyük Kongrede müstakil bir Genel İdare Kurulu listesi düzenleyebilme ihtimallerini bile zayıflatmaktadır.

Rakiplerinin dağınıklığı yüzünden Bilgiçin günden güne kuvvet kazanması dış politikaya meraklı kimseler tarafından, Amerikada Goldwater'in kuvvetlenme şekline ve sebeplerine benzetilmektedir.

T.B.M.M.

Bu haftanın başında Salı günü saat 11 de Meclis binasının birinci katındaki bir odada Meclis Başkanı Fuat Sirmen ile partilerin grup temsilcileri bir masanın etrafında toplandılar. Konu Parlâmentonun ne zaman ve ne kadar yaz tatili yapacağı idi. Toplantıya katılan grup temsilcileri ile Başkan Sirmenin dikkatleri AP. yi temsil eden Grup Başkanı Mahmut Rıza Bertanın üzerinde toplanmıştı. Daha önce aynı hüviyette ve yetkide bir toplantıda Meclislerin Temmuz ortalarında, muhtemelen Kasım başına kadar devam edecek uzun bir tatile girmeleri (Bak : AKİS, Sayı 325, Sayfa 11) prensip olarak kararlaştırılmış, fakat sonradan koridorlarda esen rüzgârlar bu konuda mızıkçılık yapılacağı hissini uyandırmıştı.

Son bir kaç gün içinde tatil konusunda öyle bir hava yaratılmıştı ki, Muhalefet Hükümetin, Hükümet ise Muhalefetin «efendim tatil yapılacak zaman mı?..» kabilinden bir çıkış yapmasını bekler hale gelmişti. Bu ise en çok, çoluğunu çocuğunu, «ben de, Temmuz ortalarında Meclis tatile girince yanınıza geleceğim» diyerek bir yazlığa yerleştirip Ankaraya dönmüş olan Milletvekili ve Senatörleri korkutuyordu.

Salı sabahı yapılan toplantıda nasıl bir karar alınacağı bu sebeplerden kestirilemez hale gelmişti. Başkan Sirmen AP. temsilcisi Mahmut Rıza Bertana tatil konusundaki görüşünü sordu. Bertan bu soruya cevap vereceği yerde, bu konuda önce iktidar partisinin görüşünü açıklamasının uygun olacağını söyledi. Toplantıda bulunanlar artık endişe içindeydiler : Geçen toplantıda uzun tatil teklifini getiren Mahmut Rıza Bertanın bu tutumu mutlaka bir manevrayı gizliyordu! Yoksa böyle susar mıydı?

Başkan Sirmen, Bertanın isteğini yerine getirdi ve CHP. yi temsil eden Grup Başkanvekili Kemali Beyazıta tatil için ne düşündüğünü sordu. Beyazıt genizden gelen kalın sesiyle ağır ağır konuştu : CHP. Grubu geçen toplantıda alınan karara aykırı bir görüş içinde değildi. Hükümet te kendi çalışmaları bakımından acele çıkarılması gereken bir takım kanun tasarıları olduğunu bildirmemişti. O halde daha önce alınan kararın değiştirilmesine mahal yoktu. Uzun bir tatil lüzumluydu.

Kafalar ve dikkatler yine AP. temsilcisi Bertana döndü. Mahmut Rıza Bertan da nihayet ağzından baklayı çıkarttı ve partisinin 17 Temmuzda girilecek uzun tatile muhalif olmadığını açıkladı. Sıcağa rağmen bu açıklama üzerine toplantıda bulunanların yüreğini bir serinliktir kaplayıverdi.

17 Temmuzda başlayıp 1 Kasımda sona erecek üçbuçuk aylık tatilin karara bağlanması bundan sonra zor olmadı.

Kulağa Küpe..

Siyasi Hastalıklar

Turgut Göle : *Siyasi Nezle (Bol terlemeyle tedavisi kabildir)*

Nihad Erim : *Siyasi Tüberküloz (Uzun bir kür, dikkatli bakım, sıkı rejim, muntazam hayat, sükûnet insanı iyileştirebilir)*

Avni Doğan : *Siyasi Peritonit (Acemi bir operatör elinde hasta gitme gitmiştir)*

Kasım Gülek : *Siyasi Habis Kanser (İflâh olmaz)*

Tatile giren T.B.M.M. de üyeler

Plaja dolmuş

Görüşmeler

İki sahneli piyes

Bu hafta Cenevrede, önemini az kimsenin bildiği görüşmeler cereyan etti. Finli arabulucu Tuomioja Kıbrıs meselesinin taraflarıyla ayrı ayrı masalar başına oturdu ve konuştu. Tuomioja'nın gayretlerine Amerikanın eski ve prestij sahibi Dışişleri Bakanı Dean Acheson'un gayretleri de eklendi. Görüşmelerde Türkiyeyi Nihad Erimin temsil ettiği bilinmektedir. Bilinmeyen, Nihad Erimin yanında bir türk temsilci daha bulunmaktadır: General Turgut Sunalp. General Sunalp Kıbrıstaki ilk türk alayının komutanıdır, Kıbrısı gayet iyi bilmektedir ve Genel Kurmayın Kıbrıs konusu mütehassısıdır. General Sunalpın Nihad Erimin yanında bulunması, Cenevrede Kıbrıs işine kesin ve nihai hal çaresinin aranmakta olduğunun delilini teşkil etmektedir. Zira Kıbrıs işinden, Türkiye ve Yunanistan dahil, bütün dünya bıkmıştır ve biri Adada, diğeri karada iki kaçık politikacının yüzünden huzurun daha fazla kaçmasına kimse göz yummak niyetinde görünmemektedir. Finli arabulucu Cenevre görüşmelerinden, Birleşmiş Milletlere mutlaka elinde bir plânla gidecektir. Yunanlıların Cenevre görüşmelerini, bu görüşmelere Papandreu Amerikada muvafakat ettiği halde, sabote etmek gayretleri bunu bildikleri içindir. Yunanlılar sanmaktadırlar ki kesin ve nihai neticeyi Adanın üzerinde tedhiş ve zorbalık yoluyla alabileceklerdir. Yunanistanın Kıbrıstaki asker hazırlıkları bunun neticesidir.

Halbuki. Ada üzerinde bir harekete geçtikleri zaman görecekleri mukabele bir yana oradaki her tasarrufları kâğıt üzerinden bir milimetre başka yere gitmeyecektir.

Gemi azıya alanlar

Geride bıraktığımız hafta Kıbrısın rum kesimlerinde dolaşanlar, hiç mi hiç güçlük çekmeksizin, buralarda hummalı bir savaş hazırlığı yapıldığını görebilirlerdi. Bir yandan Kıbrıs limanlarına yanaşan yunan gemileri Adaya binlerce yunanlı asker getirirken diğer yandan, artık çeteci eskisi Grivasın kumandasındaki bir sürü başıbozuk da mevzilere top yerleştirmeye çalışıyordu. Aslında, sanki bir işe yarayacakmış gibi modası geçmiş topları gelin etmeye çalışan bu başıbozukların da alelâcele Adaya getirilmiş yunan askerleri olduğuna hiç şüphe edilmemeliydi. Son günlerde Adaya gelen yunanlıların sayısı o kadar artmıştı ki, bunu Birleşmiş Milletlerin Kıbrısta piknik yapan sorumluları bile gizleyemiyorlar ,uslu uslu itiraf ediyorlardı.

Sakari Tuomioja

İki cami arasındaki binamaz

Nihad Erim

Hesap başında

Geçen hafta Kıbrıs rumlarının kendi Anayasalarına, milletlerarası anlaşmalara ve bütün ahde vefa ilkelerine aykırı olarak yaptıkları ikinci hukuk dışı davranış da, Kıbrıstaki Anayasa mahkemesinin lâğvı ve türk mahkemelerinin ortadan kaldırılmasıdır. Böylece, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 4 Mart tarihli kararına rağmen rumlar, Anayasanın 133 ve 153. maddelerine aykırı bir karar almışlar ve türklerin en güvendikleri hukuki dayanakları pervasızca kaldırıp, bir kenara atmışlardır.

İşin aslına bakılırsa, Kıbrıs rumlarının aldığı bu son iki karar hukuki bakımdan hiçbir değişiklik yapacak nitelikte değildir. Nitekim, hem Ada türklerinin lideri Dr .Fazıl Küçük, hem de Türk hükümeti, mevcut belgelere ve andlaşmalara aykırı olan bu kararları tanımadıklarını Makarios ve çete arkadaşlarına açıkça bildirmişlerdir. Fakat olay, bugün Kıbrısı yönetenlerini ileri süren çeteci eskilerinin zihniyetini ortaya koymak bakımından çok uyarıcıdır. Bu adamlar, bir yandan Ada türklerinin mevcut Anayasa ve devlet düzenine karşı cephe almış olduklarını söyleyerek bütün çabaları can ve mallarını korumak olan türkleri âsi ilân ederken, diğer yandan, bu düzeni kendi elleriyle baltalamaktadırlar. İşin acı tarafı, bütün bu olup bitenlerin. Adaya, oradaki düzen ve güvenliği korumak için yollanan Birleşmiş Milletler kuvvetinin ve görevlilerinin gözü önünde cereyan etmesidir. Güvenlik Konseyinin 4 Mart tarihli kararındaki açıklığa rağmen, Adadaki kuvvetler ve görevliler, bu olup bitenler karşısında seyirci kalmaktan öteye gidememektedirler.

Daha işin başında anlaşılmıştır ki, Birleşmiş Milletler kuvvetinin tek amacı, her ne pahasına olursa olsun, kan dökülmesini önlemektir. Bunun için, mavi bereliler, Lefkoşede bir tarafsız bölge kurulması, iki tarafın en geçimsiz durumlar takındıkları bölgelerde tarafların arasına girilmesi ve buna benzer geçici tedbirlerle yetinmektedirler. Buna karşılık, anlaşmazlığın köküne inen ve iki topluluk ara-

sındaki çatışma sebep ve imkânlarını kökünden kaldıracak esaslı kararlar alıp uygulamakta büyük bir beceriksizlik gösterilmektedir. Ada türkleri ve Ankara hükümeti şimdiye kadar her fırsatta Birleşmiş Milletler yetkililerinin dikkatini bu husus üzerine çekmişlerdir, fakat her seferinde bir anlayışsızlık duvarıyla karşılaşılmıştır.

Minareyi çalan..

Kıbrıs rumlarının Adadaki Anayasa mahkemesiyle türk yargı organlarını kaldırmayı denemeleri, Kıbrıs anlaşmazlığını bu hafta içinde hiç şüphesiz yeni bir buhran devresine daha sokmuştur. Bu buhranlı devre anlaşmazlığı nerelere kadar götürecektir, bunu şimdiden kesin olarak kestirmeye imkân yoktur. Fakat eğer Ada rumları ve Yunan hükümeti bu davranışlarını devam ettirecek olurlarsa, Akdenizin doğusunda hiç de hoş olmayan bir takım yeni gelişmeler beklemek gerekir.

İşin fenası, bu hafta içinde Yunanistandan alınan haberler de hiç ümit verici türden değildir. Papandreunun ölçüsüz davranışları yüzünden Yunanistanda beliren iç buhran hergün biraz daha genişlemekte, hükümetin durumu hergün biraz daha zayıflamaktadır. Bu hafta başında Selânikte Papandreuya karşı bir suikast hazırlığı haberleri çıkmış ve bu haberler bütün Yunanistanda endişe uyandırmıştır. Selânikte yayınlanan hükümet taraflısı Selânik gazetesinin büyük başlıklarla verdiği bir habere göre, Pire gümrüğünde ,Yunanistana Papandreuyu öldürmek amacıyla getirtilen bir dürbünlü tüfek ele geçirilmiştir. Gene aynı gazetenin yazdığına göre, yetkililer büyük bir gizlilik içinde yürütülen bir soruşturma açmışlardır ve tevkif edilenlerin sayısı daha soruşturmanın birinci gününde epeyce kabarmıştır. Tevkif edilenlerin hemen hepsi, aşırı sağcı çevrelere mensuptur.

Papandreuyu öldürmek amacını güden bir komplonun meydana çıkarıldığı yolundaki basın haberleri karşısında resmî çevreler hiçbir yorumda bulunmamaktadırlar. Bununla beraber, bu haberlerin yayılması, hükümet mensuplarını pek şaşırtmıştır. Bir Bakan, kendisiyle görüşen basın mensuplarına haberi doğrular ve pek çok sayıda sağcının tevkif edildiğini söylerken, bir diğeri de böyle birşeyden haberdar olmadığını ileri sürmektedir. Gerçek ne olursa olsun, Yunanistanda şu sırada durum hiç de iç açıcı değildir. Papandreu hükümeti, halk arasındaki itibarını her geçen gün biraz daha kaybetmektedir.

Papandreunun yavaş yavaş itibar kaybetmeğe başladığını gösteren en önemli belirti, 5 Temmuz Pazar günü yapılan belediye seçimlerinin sonucudur. Bilindiği gibi, ihtiyar Başbakanın partisi bu seçimlerden en zararlı çıkan partidir ve oyların büyük çoğunluğunu toplayanlar, solcular olmuştur. Aynı şekilde, Karamanlisin partisi muhafazakâr ERE de bazı kazançlar sağlamasını becermiştir. Genel seçimler sırasında kendisini destekleyen kitlenin şimdi yavaş yavaş aşırı sola kaymakta olduğunu gören Papandreu için, eğer işbaşında kalmak istiyorsa, bu aşırı solla işbirliğine kaymaktan başka çare yoktur. Nitekim Atinada çıkan Kathimerini gazetesi de bu nokta üzerinde önemle durmakta, Yunanistanda bir Merkez-Sol işbirliğinin ufukta göründüğünü yazarak tehlike çanlarını çalmaktadır.

Papandreunun solcularla yapacağı bir işbirliği, Merkez Partileri Birliğini büyük bir buhran içine atacaktır. Bilindiği gibi, Papandreunun başkanlığındaki bu birlik, eğilimleri liberalizm ile sosyalizm arasında değişen sekiz küçük partinin kaynaşmasından meydana gelmiştir. Şimdi Başbakanın solcularla yapacağı bir işbirliği, birlik içindeki ılımlı partileri kuşkuya düşürecek, onları, Papandreuya karşı baş kaldırmaya yöneltecektir. Papandreu da bu tehlikenin farkında olmalı ki, şu günlerde bütün gücünü, parti içindeki birliği korumaya harcamaktadır.

Projeler

Yeni bir kurum

Geçenlerde Ankarada toplanan Türkiye Altıncı Sanayi Kongresinin kapanış gününde kürsüde konuşanlar arasında en çok ilgi çeken konuşmalardan birisini Ankara Sanayi Odası Başkanı Dr. Orhan Işık yaptı.

Işık, Teknik Üniversitenin öğretim üyesi olarak mühendislik hayatına atıldıktan kısa bir süre sonra doçentlik ünvanını almıştır. Ancak, sadece akademik alanda çalışmakla tatmin olunmadığı için imalât alanında da çalışmalara girişmiş olan Işık, teşebbüsünde başarıya ulaştığı için, kısa zamanda kendisini Türkiyede fabrikalara çeşitli makineler ve tesisler yapan özel bir kuruluşun başında bulmuştur.

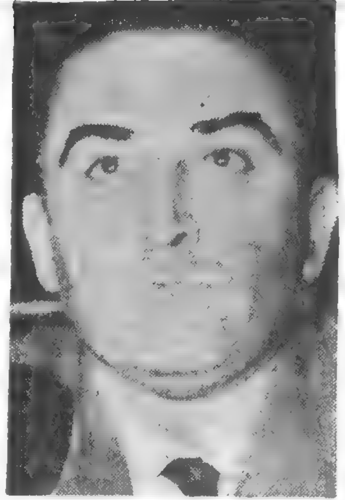
Müteşebbis olduğu kadar müsbet düşünüşlü bir teknisyen olan Dr. Orhan Işık, Altıncı Sanayi Kongresinde, bir konuda, kapanış toplantısında hazır bulunan Sanayi Bakanı Muammer Ertene acı acı yakınıyordu. Sanayi Bakanlığı bir süredenberi hazırlıklarını yapmakta olduğu "Sınai Proje ve Mühendislik Hizmetleri Kurumu" kanun tasarısını Millet Meclisine sevketmek üzeredir. Aslında bu tasarının hayli garip bir hikâyesi vardır. 1960 yıllarında plân fikri yeni yeni memlekette yerleşmeğe başladığı sıralarda, bu plânda yapılması tasarlanan işlere ait projelerin hazırlanması işi de bir problem olarak düşünülmüştü. Bu konu çok önemli güçlüklerden birini teşkil ediyordu. Nitekim başlarda, hattâ şimdi bile, plânın gerek hazırlanmasında, gerekse uygulanmasında en büyük zorluk, ilgili daire veya kurumlardan o işin yapılması için gerekli ön projenin alınması ve işin yaklaşık bir maliyetinin öğrenilmesidir.

İşte bu güçlükleri gözönünde bulunduran Maliye Bakanlığı - evet Sanayi veya Bayındırlık değil de Maliye Bakanlığı - konuya el atarak kendi görüşüne göre bir tasarı hazırlamış ve Bakanlar Kuruluna sevketmiştir. Konunun esas sahibi durumunda bulunan Sanayi Bakanı konudan öylesine habersizdir ki, on Bakan arkadaşı tasarıyı imzalayıp da sıra o zamanki Bakan Fethi Çelikbaşa gelince, birden gerçekle karşılaşılmış olundu. Sanayi Bakanlığında çalışmalar bunun üzerine başladı. Bir komite teşkil edilerek kurulması tasarlanan "Sınai Proje ve Mühendislik Hizmetleri Kurumu"nun nasıl olması ve nasıl çalışması gerektiğine ait etüdlere girişildi. Bu arada 1964 yılı girdi, kabinedeki değişiklik sonucunda Fethi Çelikbaşın yerini alan Erten daha verimli ve müsbet bir araştırma yolunu tercih etti. Bu amaçla U.N.T.A.B. - Birleşmiş Milletler Teknik Yardım Bürosu - dan getirtilen uzman Bavly'nin raporundan da faydalanıldı. Neticede ortaya yeni bir tasarı çıktı. İşte Dr. Orhan Işıkın Bakana karşı yakındığı da bu tasarıda yer alan bazı hükümlerden başkası değildir. Tasarıda özetle kalkınma plânlarının ve bunların yıllık uygulama programlarının gerektirdiği ön projelerin hazırlanması ve uygulama alanındaki mühendislik hizmetlerinin yürütülmesi Sanayi Bakanlığına bağlanacak bir iktisadi devlet teşekkülüne görev olarak verilmektedir. Bu kurumun sermayesi 15 milyon lira olacak, özellikle personel kullanmak ve memlekette, aslından da çok sınırlı sayıda olan, proje hazırlayabilecek yeterlikteki teknisyenleri bünyesine alabilmek için mevcut personel statüsünden çok daha geniş imkânlara mâlik bulunacaktır.

Üzerinde durulacak gerçekler

Yeni tasarıya yöneltilen en önemli tenkit, böyle bir teşkilâta, Kalkınma Plânında yer alacak bütün projeleri elden geçirme yetkisinin verilmekte olmasıdır. Bunun vakit kaybına, bazı sürtünmelere, hattâ yatırımcı daireler arasında verimi düşürecek olaylara yol açmasından korkulmaktadır. Gerçekten de tasarıda yatırım yapacak kurumların önce bu Kuruma başvurarak projelerini hazırlatmayı mecburi kılan bir madde vardır. Böyle bir hükmün pratikte daima gecikmelere sebep olacağı, herne kadar tasarıda en geç bir ay içinde cevaplandırılacağı" kaydı varsa da, cevabın aylarca gecikebileceği ve bunun da bir müeyyidesi bulunmadığı ortadadır.

Diğer bir tenkit ise, devletin yapacağı projeyle özel sektörün fabrikasını kuramıyacağı, bunun fiilen imkânsız olduğudur. Gerçi tasarı, özel sektörü, projeleri Kuruma yaptırtmağa zorlamamaktadır ama zamanla Kurum genişleyip iş yapma imkânları geliştikçe, özel sektörün de - şimdi yapılan tenkitleri unutarak - projelerini buraya yaptırma yoluna gideceğine şüphe yoktur. Hergey bir yana, özellikle sınai projeler kolunda bugün memlekette sürekli olarak proje yapan belirli bir kuruluşun mevcut bulunmadığı da bir gerçektir. Şu veya bu iktisadi devlet teşekkülünün bünyesindeki birkaç mühendisten kurulu bürolar kısa süreli olarak bu işi yapmakta, fakat büyük sürede amacıyla hiçbir ilgisi bulunmayan işlerle uğraşmaktadır. Hem bu yetişkin teknisyenin emeğinden faydalanılması, hem de memlekette özellikle sınai projelerin hazırlanması işiyle uğraşacak yetkili ve kaliteli elemanların toplandığı bir büronun kurulması hiç şüphesiz güzel bir teşebbüs sayılır.

Muammer Erten
Parmak bastı

Kurulması tasarlanan bu mühendislik bürosu sayesinde, yurtta mevcut olup bir türlü biraraya getirilemeyen teknik eleman gücünden en verimli şekilde faydalanılmakla kalınmayacak, aynı zamanda şimdiye kadar "Anahtar teslimi" denilen metodla ve hemen hemen gözü kapalı bir şekilde sipariş edilerek yaptırılan birçok fabrika ve endüstri yatırımının bundan böyle türk mühendisinin çizeceği esaslar dahilinde ve onun teknik kontrolü altında yürütülmesi de sağlanmış olacaktır.

Yalnız, üzerinde önemle durulacak bir nokta şudur: özellikle özel teşebbüsün ve hâlen, proje bürolarını zaten kurmuş olan ve başarıyla yürütmekte olduğu da herkesçe bilinen, devlete ait kurumların korktuğu gibi, bu "Proje Hizmetleri Kurumu"nun zamanla bir "proje tekeli" şeklini almaması ve ileride kalkınma projelerine ait hertürlü teşebbüsün kontrolünden geçtiği, hertürlü yatırım projesinin vize edildiği bir merci haline getirilmesine yol açacak hükümlerin tasarıdan mutlaka çıkarılmasıdır.

Dış Ticaret

Kararnameler, yönetmelikler

4 Temmuz tarihli Resmî Gazetede yeni dış ticaret rejimi yayınlandı. Dış ticaret rejimiyle onun ekleri olan yönetmelikler her zaman olduğu gibi, gine de dış ticarette istikrar unsurunu sedelediği itirazıyla karşılaştı. Bu rejim ve yönetmelik değiştirme merakı 4 Ağustos 1958 tarihine dayanmaktadır. Eskiden, yani 1958'den önce, bir dış ticaret rejimi yayınlanır ve senelerce yürürlükte kalırdı. Dış ticaret rejiminin değişmesi başlıbaşına bir hadiseydi. 4 Ağustos kararlarına bağlı olarak istikrar tedbirlerine gidildikten sonra, istikrarın birinci şartı imişcesine üç ayda bir dış ticaret sisteminin değiştirilmesine başlandı. Arkasından da, üç aylık müddet altı aya çıkarıldı. Böylece, senelerden beri bu sisteme alışmış olan piyasa, hanı rejim değiştirilmese, bayağı huzursuzluk duyulacak hale geldi.

Tatbikatçılar yılbaşı ve ortası yaklaştıkça paçaları sıvıyorlar, hep beraber rejimin ve yönetmeliğin değiştirilmesi gereken taraflarını tespit ediyorlar. Eğer değiştirilecek yer bulunamazsa, aynı mânaya gelen kelimeler kullanılıyor. Meselâ, son rejimde bütün "âmme sektörü" ibaresi "kamu sektörü" haline getirilmiştir. Başta Odalar olmak üzere ,Odalar Birliği ve Ticaret Bakanlığı, kurulan komisyonların hummalı faaliyetine şahit olmaktadır. Altı aylık ömrü olacak yeni bir sistem kaleme alınıyor. 4 Ağustosta alınan istikrar tedbirleri, çeşitli konularda iyi-kötü bir istikrar sağlamıştır. Fakat dış ticarette mevcut istikrarı bozduğunu da, kimse inkâr edemez.

Öte yandan, her altı ayda bir bütün mevzuatı değiştirecek olduktan sonra, rejim ve yönetmeliği ayırmanın da bir mânası kalmamaktadır. Dış ticaret rejimi - ki bir Bakanlar Kurulu kararıdır - esas prensipleri tespit etmek için, yönetmelik ise bu prensipler etrafında tatbikatta husule gelecek değişiklikleri sağlamak için yayınlanmalıdır. Bu prensipten hareket edildiği takdirde, dış ticaret rejimi kararnamesi, bir kere yayınlanmalı ve esasen teferruata inmediği için birkaç yıl yürürlükte kalmalıdır. Oysa ki biz, dış ticaret rejimine en teferruata kadar inen hükümleri dolduruyor, ondan sonra da aynı hükümleri yönetmeliklere harfi harfine alıyoruz.

Rejimde öyle pasajlar var ki, Resmî Gazete sayfası ile yarım sayfa tutmaktadır. Bunlar yönetmeliğe de aynen konulmuştur. Faydası? Hiç!..

Bu yüzden, farkına varılmadığı hal de, çeşitli mahzurlar doğmaktadır.

İstikrar niçin sağlanamıyor?

Evvelâ, dış ticaretimizde istikrar unsuru bir türlü sağlanamamakta, bir rejimin getirdiği hüküm altı ay sonra değişmektedir. Bu değişiklikleri sağlamak için çeşitli komisyonlar kurulmakta, bunlar günlerce işlerini, güçlerini bırakıp nelerin değiştirilmesi gerektiğini araştırmaktadırlar. Böylece, kıymetli zamanlar boşuboşuna harcanıp gitmektedir.

Yapılan değişiklikler, evvelâ Resmî Gazetede basılmakta, ondan sonra sırasıyla Odalar ve Odalar Birliğinin organlarında, arkasından da ticaret gazetelerinde tefrika edilmeğe başlanmaktadır. Sadece bunların baskısı bile dünya kadar kâğıt, mürekkep, makine çalışması ve iş gücü sarfına yol açmaktadır. Bütün bunların üzerine yapılan değişiklikleri öğrenmek ve kendilerini yeni sisteme adapte etmek için iş adamları, tatbikatçılar çalışmalara başlamışlardır. Altı ay zarfında rejime ait hükümler tamamen öğrenilmekte, ezberlenmekte, fakat artık tam Resmî Gazeteye bakmadan işi yürütmek kaabil olduğu zaman, Ocağın ve Temmuzun 4'ü geldiği için yeni rejim ilân olunmaktadır.

4 Ağustos 1958'den bu yana, hiç yoksa 12 - 13 defa dış ticaret rejimi değişmiştir. Asıl hayret edilecek husus, 28 - 30 maddeden ibaret bir kararnamede 12 - 13 defa değiştirilecek nenin bulunabildiğidir. Fakat Resmî Gazetede sadece değişiklikler değil, değişmeyen yönetmelikler de yayınlanmaktadır. Meselâ, geçen sene 4 Temmuzda yayınlanan - Ocakta değiştirilmemiştir - İhracat yönetmeliği bu sene yürürlükten kaldırılmış, fakat iyni yönetmelik bir harfi bile değiştirilmeden tekrar yürürlüğe konulmuştur! İhracat yönetmeliğinde sadece ihracı lisansa tâbi maddelerin miktarı azaltılmıştır. Oysa, bu durumda, Ticaret Bakanlığınca yayınlanacak iki satırlık bir sirküler bu işi hallediverirdi. İhracat Yönetmeliğinin yeniden basılmasını belki ilgililer bütün mevzuat bir arada bulunsun ve kolaylık olsun diye izah edeceklerdir. O zaman da bir gün sonraki gazetede yayınlanan AİD yönetmeliğinin neden aynı Resmî Gazeteye alınmadığını sormak gerekecektir. Bununla beraber, asıl sorulması gereken husus başkadır.

İthalâtın finansmanı yolları

Bilindiği üzere, ithalât listeleri liberasyon ve tahsisli ithal malları olmak üzere iki tanedir. AİD talimatnamesine ekli listelerdeyse, ithal yönetmeliğine ekli listelerdeki mallardan hangilerinin AİD'den, hangilerinin serbest döviz kaynaklarımızdan sağlanacağı belirtilmektedir. Bu durumda, ithalâtın finansmanı üç şekilde olabilecektir. Ya AİD'den, ya serbest döviz kaynaklarımızdan - bunu SDK diye ifade etmek kaabildir -, ya da her ikisinden birden ... İş böyle olunca, yönetmeliğe ekli listelere: 1) AİD, 2) SDK, 3) AİD ve SDK harflerini koy

mak suretiyle Resmî Gazetede yayınlanan yedi sayfalık listeden kurtulmak kaabil olabilecek ve asıl böylece bütün dış ticaret rejiminin aynı Resmî Gazetede toplanması imkân dahiline girebilecektir.

Yönetmelikte yapılan değişikliklerin nelerden ibaret olduğuna gelince, bunu, genellikle ihracat imkânlarının kolaylaştırılması, buna karşılık ithal imkânlarının daraltılması diye ifade etmek kaabildir. Bunun için ihracatta aşağı yukarı bütün maddelerin tescile tâbi olmadan ihracına izin verilmiş, birçok maddenin de lisans olmadan ihracı imkân dahiline girmiştir.

İhracı tescile tâbi maddeler sadece çekirdeksiz kuru üzüm ve tütündür. Halbuki eskiden, antep fıstığı, fındık, incir, nebatî yağlar, pamuk ve tiftik hep tescil edildikten sonra ihraç edilebilen maddelerdi. Böylece, akla ilk gelen sual, ihracatçı birliklerinin bundan sonra ne işle uğraşacakları olmaktadır. Öte yandan, lisansa tâbi malların miktarı da azalmıştır. Eskiden arpa, çavdar, tohumluk hububat, boraşit ve bor mürekkebatı ihracı lisansa tâbi maddelerdendi. Şimdi, sadece buğday ve mısır, buğday ve yulaf unları, ceviz kütüğü, molibden, volfram, bakır, her nevi maddenin ve metalin ve bunların halitalarının hurdaları, kırpıntıları, döküntüleri, talaşları, kıymetli madenlerden veya kıymetli taşlardan mamûl veya bunların ihtiva ettiği eşya ile nebatî yağlardan sadece margarinin ihracı lisansa tâbi tutulmuştur.

İhracat sisteminde yapılan yegâne değişiklik ise, anlaşmalı memleketlere yapılacak ihracatın APA dövizleri veya ABD doları karşılığında olsa bile, lisansa tâbi tutulmasıdır. Bundan gayri, ihracatta hiç bir değişiklik yapılmamıştır.

İthalâttaki değişiklik

İthalâtta yapılan değişikliklere gelince, evvelce de söylediğimiz gibi, başlıca değişiklik, malî mükellefiyetlerin arttırılması ile vesaik ve mal mukabili ithalâtın liberasyon listesinden kaldırılmasında görülmektedir. Evvelce üç liberasyon listesi mevcut olup, bunlardaki maddeler ehemmiyet sıralarına göre ayrılmışlardı. Bu suretle, üç listeden yapılan ithalât, yüzde 50 - 60 - 70 nispetlerindeydi. Yeni rejimde, listeler üçten ikiye indirilmiş ve teminat nispeti yüzde 70 ve 100'e çıkarılmıştır. Bu durumda, ikinci listeden yapılacak ithalâtta ithalâtçının - teminat bedelinin akreditif bedeline mahsubu da yasak olduğu cihetle - mal bedelinin yüzde 200'ü nispetinde para yatırması gerekmektedir. Böylece, bilhassa ikinci listeden ithalâtın çok ağır hükümlere bağlandığı görülmektedir. Bununla beraber, ikinci listeden de ithalât için mal bedelinin yüzde 170'inin yatırılması gerekecektir.

Öte yandan, liberasyonda mal ve vesaik mukabili ithalât da durdurulmuştur. Böylece, liberasyonun ancak peşin ve bol parası olanlara has bir ithal imkânı haline geldiği görülmektedir.

Göze çarpan bir değişiklik de, evvelce ithalâtı çeşitli mercilerin iznine bağlı olan ve liberasyon listelerinde bulunan maddelerin bir kısmının tahsisli ithal mallar listesine alınmış olmasıdır. Bu değişiklik, çeşitli bakımlardan faydalı olmuştur. Evvelâ, liberasyon listesinde bulunan maddelerin şu veya bu bakanlığın, ya da umum müdürlüğün izni ile ithal edilmesinde bir acaiplik olduğu muhakkaktı. Bir malın hem libere olması, hem de müsaade ile ithal edilmesi liberasyonun şartına aykırı düşmekteydi. Öte yandan, merci emrindeki malların tahsisli ithal malları listesine alınmış olması bilhassa sanayiciler için iyi olmuştur. Zira bu suretle, yüzde 70 veya 100 nispetinde teminat yatırmak mecburiyeti ortadan kalkmış, sanayici sadece yüzde 10 teminat yatırarak ithalât yapmak imkânını elde etmiştir.

Diğer değişikliklere gelince...

Dış ticaret rejimindeki diğer değişiklikler şunlardır:

İthalâtçı vesikası aranmadan ithalât yapabilmeleri kaabil olan sanayiciler, ithalâtçılar, madenciler ve turistik müesseselere yeni rejimde Ticaret Odaları ile Ticaret ve Sanayi Odalarına kayıtlı imalâtçılar da ilâve edilmiştir.

Evvelce zamanında çekilmeyen mallara onbeş günlük bir süre tanınmaktaydı. Yeni rejimde bu sürenin memleket ve ödeme değişikliği müracaatlarına da tanınması kabul edilmiştir.

Evvelce mal değişikliği talepleri, malın ismi, kullanılış yeri, iktisadî ve teknik mahiyeti bakımlarından ithal müsaadesinde kayıtlı malın aynı olmakla beraber, kullanılan iptidaî maddelerin değişik olması yüzünden ithal müsaadesine kayıtlı tarife pozisyonundan başka bir tarife pozisyonunun tatbiki gerektiği haller ve gümrüklere getirilen malın tâbi bulunduğu ithal listesinin değişmesi ve rejim dışı kalması dolayısıyla husule gelen ihtilâflar Ticaret, Gümrük, Maliye Bakanlıkları ile Odalar Birliği ve Merkez Bankasından teşekkül eden bir komite tarafından incelenip sonuçlandırılırdı. Yeni rejimde mal değişikliği taleplerinde, aynı komitenin şu hususlara bakmakla yetineceği belirtilmektedir:

Değişik gelen malın ithal listelerinde bulunup bulunmadığı, o mala ait yerli sanayiin mevcut olup olmadığı, yerli sanayie zarar verip vermiyeceği, ithal edenin kendi ihtiyacı için getirilmiş olup olmadığı, tahsisi alınan mala nazaran kullanış yerinin aynı olup olmadığı gibi hususlar gözönünde tutulacaktır.

Eski rejimde, AİD fonlarından karşılanmak üzere yapılacak tahsisler konusu mallar yerine kendi kaynaklarımızdan verilen dövizlerle karşılanan mallar ithal edilemiyeceği gibi, kendi kaynaklarımızdan verilen dövizlerle karşılanan mallar yerine AİD fonlarıyla temin edilen mallar da ithal edilemez denilmekteydi. Bu defa, bu hüküm hafifletilmiş ve sadece kendi kaynaklarımızdan verilen dövizlerle AİD fonlarından ödenmesi kararlaştırılmış bulunan mallar ithal edilemez hükmü konulmuştur.

İthalâtın belirli sürelerde yapılamaması halinde, mal bedelinin yüzde 10'una tekabül eden teminatın hazineye irad kaydolunacağı belirtilmekteydi. Bu durumda onbeş günlük ek sürede ithal edilen mallara ait teminatın yüzde 10'unun ne olacağı belli değildir. Eski rejimde bu husus açıklanmış ve onbeş günlük ek sürede gümrükten çekilen mallara ait teminat ilgiliye iade edilir denilmişti. Bu defa, bu hüküm kaldırıldığı için, ek sürede ithal edilen mallara ait teminatın yüzde 10'unun iade edilip edilmeyeceği hususunda şüphe doğmuştur.

Son olarak, yapılan değişiklik rejime yardım konsorsiyomu ile ilgili bir madde ilâve edilmesi olmuştur. Bu maddeye göre, Türkiyeye yardım konsorsiyomu çerçevesinde temin olunan kredilerin tam olarak kullanılmasını sağlamak maksadıyla Ticaret ve Maliye Bakanlıkları gerekçen tedbirleri almağa yetkili kılınmışlardır.

Afrika

Ayrılıklar ve aynılıklar

Bu haftanın başında Kahire sokaklarında dolaşan bir yabancı, burada ya bir festival düzenlendiğine, ya da panayır kurulduğuna hiç tereddütsüz yemin edebilirdi. Bütün sokaklar renk renk bayraklarla donatılmış, bütün ana caddeler ışıklandırılmış, dükkânların önlerine kiminin kafası fesli, kiminin sarıklı, kiminin renkli türbanlı, çeşit çeşit resimler asılmıştı.

Aslında, Afrikaya ilk defa ayak basan bir yabancının kolaylıkla festival ,ya da panayır sanacağı görüntü, Başkan Nasırın Mısır başkentine gelen 34 Afrika devletinin başkanlarına hazırladığı gösterişli bir ağırlamadan başka birşey değildi. Bunlar Kahireye, Afrika Birliği Teşkilâtının yapacağı ikinci yıllık toplantıya katılmak için gelmişlerdi ve Başkan Nasır da, aslında kendi bakımından sınırlı faydalar sağlamaktan öteye gitmeyecek bu olayı alabildiğine büyütüp gürültüye boğmakta hiç kusur etmemişti.

Bilindiği gibi, Afrika Devletler Teşkilâtı geçen yıl Habeş İmparatoru Haile Selâsiyenin mânevi babalığı altında kurulmuştur ve Afrika devletleri arasında her türlü işbirliği yapılmasını ve aralarındaki anlaşmazlıkların barışçı yollardan çözümünü sağlamakla görevlidir. Bu hafta yaptığı toplantılarda tartışılan başlıca meseleler, hep, Afrikanın beyazların ve avrupalıların elinden kurtarılması ile ilgili meselelerdir. Afrika devlet başkanları en çok Güney Afrika Birliğinin durumu üzerinde durmuşlar ve bu ülkedeki ırk ayrımını önlemek için ne gibi tedbirler almak gerektiğini tartışmışlardır. Aynı şekilde, Portekizin Angola ve Mozambikten nasıl çıkarılabileceği, bu ülkelere nasıl bağımsızlık sağlanacağı da önemle tartışılan meseleler arasındadır. Nihayet, Güney Rodezyadaki beyazların siyah çoğunluk üzerinde kurduğu hegemonya da afrikalı devlet başkanlarını epeyce meşgul etmiştir.

Afrikadaki beyazlara ve Avrupa devletlerine karşı birleşmekte büyük bir başarı gösteren afrikalı devlet başkanları, buna karşılık, kara dünyanın iç meseleleri konusunda aynı başarıyı gösterememişlerdir. Toplantı sonunda yayınlanan bildiri, bütün bağımsız Afrika devletlerinin bu kıtadaki ırk ayrımına son verilmesi, hâlâ Avrupa hegemonyası altında olan kara ülke ve toplulukların bu hegemonyadan kurtarılması için kuvvetlerini birleştirmeye karar verdiklerini bir kere daha tekrarlamakta, fakat iç anlaşmazlıklar konusunda elle tutulur hiçbir şey söylememektedir. Aslında, bu anlaşmazlıklar öyle bugünden yarına, kolayca giderilecek türden değildir.

Bir kere, Afrika devletlerinin pekçoğu arasında sınır anlaşmazlıkları vardır. Bu sınırların hemen hepsi bir zamanlar sömürgeci devletler tarafından ve çok keyfi bir şekilde çizildikleri için, bugün onlara mirasçı olan afrikalılar arasında zaman zaman çatışmalar çıkmasına yol açmaktadır. Geçen yıl çıkan Fas-Cezayir sınır anlaşmazlığı hâlâ hatırlardadır. Habeşistan ile Somali arasındaki sınır anlaşmazlığı hâlâ olumlu bir çözüm yoluna bağlanamamıştır. Bu örnekleri doğudan batıya, kuzeyden güneye daha da çoğaltmak kolaydır. Fakat çözümlerini bulmak, o kadar kolay değildir.

Zamanla koruk helva

Aynı şekilde, afrikalılar arasında eski sömürgeci devletlere karşı izlenecek ortak bir politika çizmek de gerçek bir güçlüktür. Avrupa kapitalizminin sosyal ve ekonomik etkileri altında kalan, örneğin Liberya, Fas, Tunus ve Libya gibi bazı ülkeler, avrupalı devletlerle daha sıkı ve daha iyi bağlar kurulmasını savunurken sömürülmenin en çok acısını duyan Gana ve Gine gibileri, veya Mısır ve Cezayir gibi sosyalizm bayrağının gölgesine sığınanları daha radikal davranışlar taraflısıdırlar. Bunlar arasındaki görüş ayrılıklarının da bugünden yarına çözülmesi beklenemez. Buna bir de her Afrika devletinin soğuk savaş karşısındaki kendine has tutumu eklenince, bunların milletlerarası meselelerde ortak davranışlar kurmasının zorluğu büsbütün ortaya çıkmaktadır.

Nihayet, arap dünyasıyla siyah Afrika idarecileri arasındaki soğukluk da bu kıtanın başlıca meselelerinden biridir. Arap birliğini herşeyin üzerinde tutan Nasır ile, Afrikanın diğer kesimlerine bakarak daha ileri sayılabilecek Kuzey Afrikanın arap yöneticileri, orta ve güney kesimlerindeki siyah liderler tarafından bir türlü küçük burjuvalar gibi görülmektedirler. Buna karşılık, Nasırla diğer arap yöneticiler de siyah liderleri Afrikanın ikinci sınıf vatandaşı olarak görmektedirler.

Bütün bu ayrılıklar gözönünde tutulunca, yıllar yılıdır dillerde dolaşan Afrika Birliği sözü, ileri sürülen çeşitli birlik tasarıları ve orada burada yapılan ufak çaplı denemeler, şimdilik uzak bir hâyâl olmaktan öteye gidememektedir. Togo Dışişleri Bakanı George Amah'ın da konferansın ilk günü söylediği gibi, "bütün afrikalılar birlik taraflısı ama, teoriden uygulamaya geçmek için daha çok zaman ister."

Kader Toplantısı

Şu satırların yazıldığı sırada, Birleşik Amerikanın batı kıyılarının en güzel şehirlerinden birinde, San Francisco'da Cumhuriyetçi Partinin kader toplantısı yapılmaktadır. Bu toplantıda, Birleşik Amerikanın elli eyaletinden gelen bini aşkın temsilci, Partinin 1964 seçimlerine katılacak başkan adayını ve yardımcısını seçecektir.

Bilindiği gibi, gürültüsü aylar önce başlayan bu seçim için ortalıkta en kuvvetli iki aday vardır. Bunların birincisi Arizona senatörü Barry Goldwater, ikincisi Pennsilvania Valisi William Scranton'dır. Goldwater, ünlü amerikan yazarı Lippman'ın deyimiyle, bir ayağı Ondokuzuncu yüzyılın sonunda, diğeri de Yirminci yüzyılın başında olan aşırı sağcı, aşırı liberal ve aşırı kuvvet politikası taraflısı, bir garip adamdır. Onun karşısına dikilen Scranton ise, çok geç kalmış bir gayretle, Partiyi bu garip adamın peşinden ayırmağa çalışan bir genç fedai...

San Francisco'da toplanan bini aşkın temsilcinin bu iki kişiden hangisini seçeceği kesin olarak şimdiden söylenemez. Fakat seçim öncesi yoklamaları, karşısına dikilen bütün engellere rağmen, Goldwater'in adaylık seçimini kazanacağını ve çok değil, bundan üç ay kadar sonra amerikan kamu oyunun karşısına Cumhuriyetçi Partinin lideri olarak çıkacağını göstermektedir. Eğer bu yoklamalar doğru çıkarsa, değil yalnız Cumhuriyetçi Partinin, bütün amerikan politika düzeninin içte ve dışta büyük bir itibar sarsıntısına uğrayacağına hiç şüphe edilmemelidir.

Takvim yapraklarının Yirminci yüzyılın ikinci yarısını da yarılamaya doğru yöneldiği bir devirde, Goldwater gibi çağın çok gerisinde kalmış bir adayın Amerikada sivrilebilmesi, büyük bir partinin başkan adaylığına kadar yükselebilmesi, bu düzende yolunda gitmeyen bazı şeyler olduğunu göstermek bakımından, çok dikkati çekicidir. Bir kere, kültür düzeyi ne kadar yüksek olursa olsun Amerika Birleşik Devletlerinde de sokaktaki sağduyulu vatandaş politika ile çok uzaktan ilgilenmekte, ancak yumurta kapıya dayandıktan sonra işin farkına varmaktadır. Zaten bu yüzdendir ki, Goldwater gibi bir adam bu kadar yüksek bir zirveye tırmanabilmiştir. Bütün Amerikada sayıları birkaç milyonu aşmayan sağcılar, parti örgütünün en önemli noktalarını kolaylıkla ele geçirince, Goldwater için başarı yolları açılmış, ufak bir köpükten koca bir balon doğmuştur. Bütün dünyada olduğu gibi Amerikada da politika, kötü profesyonellerin eline bırakılmıştır. Böyle olunca da, kamu oyu, kamunun denetı, kamunun çıkarı gibi kavramlar zaman zaman önemli yıkıcı darbeler yemektedir.

İkinci olarak, bütün eskiliklerine rağmen, amerikan siyasi partileri henüz belli birer politika görüşü çevresinde toplanmış değillerdir. Örneğin, Demokrat Parti Güneyde ırk ayrımının şampiyonluğunu kimseye bırakmamaktadır! Buna karşılık Cumhuriyetçi Parti de, tabii Goldwater ortaya çıkıncaya kadar, Güneyde ırk ayrılığına karşı ilk bayrağı açan partiydi. O kadar ki, Cumhuriyetçi Parti ırk ayrımına son vermek için kurulmuş bir partidir, Abraham Lincoln'ün partisidir! Bugün ise, Goldwater'in liderliği altına girerse, ırk ayrımını savunmağa başlayacaktır.

Bu garip durumun sonucunda, şimdi Amerikada siyasi partilerin yeniden kümelenmesi diye bir gereğin sözü edilmeye başlanmıştır. Başka bir deyişle, bazı yazarlar, ırk ayrımına karşı, devletin görevinin önemine inanan ve milletlerarası anlaşmazlıkların barışçı yollardan çözümünü isteyen aydınların eninde sonunda Demokrat Parti içinde birleşeceklerine, buna karşılık, ırk ayrımını isteyen, devleti yalın bir örgüt olarak gören ve Amerikanın sözünü dünyaya dinletmek için kuvvet kullanılmasına taraftar gericilerin de Cumhuriyetçi Partiye geçeceklerini ileri sürmektedirler. Şüphesiz bu, çok aşırı, Amerikanın politika gerek ve gerçeklerine aykırı bir önermedir. Amerikan siyasal düzeninin bugünden yarına böyle bir gelişme göstermesini beklemek, amerikan toplumunu bilmemek olur. Bununla beraber, eğer Goldwater bu hafta ortasında San Francisco'dan zaferle ayrılırsa, birçok aydın Cumhuriyetçinin, partilerinden uzaklaşmasalar bile, ona eskisi kadar bağlı kalamıyacakları, Cumhuriyetçi Partinin büyük bir darbe yiyeceği gün gibi açıktır.

★ **TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER**
Doçent İlhan F. Akının inceleme kitabı, İstanbul Bahar Matbaası 1964, 150 sayfa 10 lira

★ **ÇÖPLÜK**
Carolina Maria de Jesus'un hatıra - romanı, çeviren Betül Öztoprak, Nil Yayınevi İstanbul 1964, 190 sayfa 10 lira

★ **DAVA**
Franz Kafka'nın romanı, çeviren Kâmuran Şipal, Ataç Kitabevi 1964, İstanbul Ekin Basımevi 208 sayfa 750 kuruş

TEK ADAM—Mustafa Kemâl— 1919 - 1922

Yazan: Şevket Süreyya Aydemir

Mustafa Kemal Konusunda tamamı üç cilt olacak biyografinin ikinci cildi, Remzi Kitabevi Yükselen Matbaası, İstanbul 1964, 594 sayfa 15 lira.

Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk konusunda yazılmış kitapların sayısı üçbin civarındadır. Bu konuda değerli kitaplık uzmanlarından Muzaffer Gökmanın Atatürk Bibliografyası adlı kitabı geniş bilgi vermektedir. İlk anda üçbin rakamı gözlerde büyütülse bile, serinkanlılıkla düşünülür ve eş konularla bir karşılaştırma yapılırsa, bu rakamın aslında pek de büyük olmadığı ortaya çıkar. Bir milletin kaderini yeniden yazan, bir millete yeniden millet olma haysiyetini kazandıran bir insan için, ölümünün üstünden de yirmibeş yıl geçtikten sonra, çoğunlu ğu broşürcükler olmaktan öteye gidememiş üçbin kitapçık yazılmış olması gerçekte azdır bile.

Üstelik bu kitapların büyük kısmının kuru ve mânasız biyografilerden, kulaktan dolma bilgilerle yaratılmış, bol edebiyata bulanmış, kaside vâri edaları ile okuyana birşey vermeyen eserler oldukları da düşünülürse, üçbin rakamı gözlerde büyümez; tersine, küçüldükçe küçülür. Adları, sadece ve sadece iki elin parmakları ile sayılabilecek kadar az olan yerli yazarlar tarafından kaleme alınmış Atatürk konulu kitapların ötesinde kalan eserler aslında kitaplıklarda kalabalık etmekten öteye bir anlam da taşımamaktadır. Hatta rahatça iddia edilebilir ki, çok yakın zamanlarda yazılan bir-iki yerli eserin dışında, Mustafa Kemali gerçeklere en yakın şekilde öğrenebilmek imkânı ancak yabancı yazarların eserlerini ve incelemelerini okumakla mümkündü. Resmî edebiyatın dışında gerçek inceleme eserleri yayınlanmağa yeni yeni başlanmıştır. İşte Şevket Süreyya Aydemirin "Tek Adam" adlı kitabı da bunlardan birisidir ve hatta en iddialısıdır.

Mustafa Kemalin, doğumundan 1919 Mayısının ortalarında İstanbuldan Samsuna doğru yola çıktığı güne kadarki hayat hikâyesini içine alan "Tek Adam" ın ilk cildi, ölümünün yirmibeşinci yıldönümü dolayısıyla geçen yıl 10 Kasımda yayımlanmıştı. Daha büyük hacimdeki ikinci cilt ise, bu yaz başında piyasaya çıktı. Yazarının hesabına göre 9 Eylül 1922 'den 10 Kasım 1938 'e kadarki Mustafa Kemali anlatacak olan üçüncü ve son cilt de önümüzdeki 10 Kasıma kadar yayımlanacak ve böylece kitaplıklarımız Mustafa Kemal Konusunda yazılmış eserlerin en hacimli ve en iyilerinden birine kavuşmuş olacaktır.

Şevket Süreyya Aydemirin, pek haklı olarak "Tek Adam" adını verdiği Mustafa Kemali anlayışı ve anlatışının özeti gene kendisine ait olan şu satırlarda ifade edilmektedir: "Mustafa Kemal kimdir? Asker mi? Teşkilâtçı mı? Devlet adamı mı? Öncü mü? Elbette bunların hepsi. Ama hepsinden önce bir mantık adamı. Kaderini hayale, heyecana ve tesadüflere bağlamayan, bunların hepsinden faydalanan, ama talihinin örgüsünü, mantığın ve zaruretlerin düğümleri ile dokuyan bir hesap adamı. Bir düzen sanatçısı. Bir determinist...

Onun yükselişinde tarihi tesadüflerin elbette payı var. Ama başarısının temelinde yatan, şartların en doğru hesaplanışı ve kuvvetlerin en doğru değerlendirilmesi demek olan tarihî mantıktır."

Mustafa Kemali böyle anlayan ve anlatan Şevket Süreyya, kitabının ikinci cildine yazdığı önsözde bu cildin konusunu da şöyle özetlemektedir: "Tek Adamın ikinci cildinin konusu, Mustafa Kemalin 19 Mayıs 1919 da Samsun kıyısından başlayıp, Sivasa, Erzuruma vardıktan sonra Ankarada duraklayan ve 9 Eylül 1922 de İzmirde sona eren yolculuğunun hikâyesidir. Türk milletinin İstiklâl Savaşı, bu yolculuğun mihveri etrafında döner. Erzurum, Sivas Kongreleri, Ankarada Büyük Millet Meclisi hükümetinin kuruluşu ve sonra gene bu yolculuk hikâyesi içinde dizilen bir sıra muharebeler ve nihayet 30 Ağustos 1922 de Başkumandanlık Muharebesiyle bütün düğümlerin çözülüşü, hep bu cildin konuları içinde yer alırlar. Kısacası, Mustafa Kemalin zuhuru, asıl bu cildin yapısını teşkil eden şartlar, olaylar ve atmosfer içinde şekilleşir."

İşte "Tek Adam" ve bu kitapta anlatılanlar bunlardır. Şevket Süreyya, bir Mustafa Kemal hayranı olarak, onun yakınında bulunmuş, iltifatına nail olmuş bir insan olarak, zaten hayat öyküsü bir destan olan Mustafa Kemalin bu destanını bir kere daha destanlaştırmıştır. Aydemir esere mümkün olduğu kadar his katmamaya çalışmıştır. Ama Mustafa Kemali tanıyıp da onu anlatırken histen kurtulmak mümkün olmadığından, bu çabasında tam başarılı olamamıştır. Kitabın eldeki ilk iki cildi, Mustafa Kemali her türlü hatadan münezzeh göstermektedir. Bizce kitabı gölgeleyen noksanlardan biri ve belki de başlıcası budur. Şevket Süreyyanın, kitabında ısrarla üstünde durduğu şeylerden biri de, Mustafa Kemalin bir ihtilâlci olmadığı tezidir. İhtilâlciliği bir ölçüde mantıksızlık olarak vasıflandıran Aydemir, dolayısıyla Mustafa Kemale ihtilâlcılığı hiç bir şekilde yakıştırmamaktadır. İhtilâli klâsik tariflerin ötesinde bir ölçüye sokan ve bunu defalarca tekrarlayan Aydemirin bizce yanıldığı teşhislerinden biri de Mustafa Kemalin ihtilâlci olmadığı, inkılâpçı olduğu yolundaki teşhistir. Dünyanın hiç bir inkılâpçısı üç-beş yıl içinde ihtilâlci Mustafa Kemalin yaptıklarını yapmağa muvaffak olamamıştır.

"Tek Adam" da bir de, nasılsa gözden kaçtığını sandığımız bir tarihî hata yapılmıştır. 24 Nisan 1920 de Mustafa Kemalin Millet Meclisi Başkanlığına seçilişi, Aydemirin dediği gibi, "mevcudun oybirliğiyle" değil, Tarık Zafer Tunayanın belirttiği gibi, "rakibi Celâlettin Arif beye karşı tek oy farkıyla" dır.

Teferruattaki bu bir-iki noktanın dışında "Tek Adam", ciddî, güvenilir bir incelemenin büyük mahsulü olarak her türk tarafından mutlaka ve mutlaka okunmalıdır. Bu ve benzeri birkaç kitabı okumadan yakın çağ türk tarihi üzerine konuşmak, hattâ ve hattâ bugünün meselelerini, politika çekişmelerini anlamak mümkün değildir.

İlhami SOYSAL

Tüli'den haberler

İmar ve İskân Bakanlığı genel müdürlerinden **Zahit Mutlusoy** ve eşi **Selma Mutlusoy**, çocukları ile birlikte tatillerini geçirmek üzere, haftanın içinde Örene gidecekler. Mutlusoylar bundan bir süre önce yaptıkları uzun Avrupa seyahatine çocuklarını götürmediklerinden, bu sefer de onların hatırı için deniz kenarına gidiyorlar.

★

Artık geceleri havalar ısınmağa başladığı için Bulvar kahveleri gecenin çok geç saatlerine kadar hıncahınç dolu olduğu gibi, oralarda yer bulamıyanlar da kaldırımda piyasa etmeye razı oluyorlar. Geçen gecelerin birinde iki kişi özellikle dikkati çekiyordu. Erkek uzun boylu ve sarışındı. Kadınsa, erkekle hemen hemen aynı boydaydı, asker adımlarıyla yürüyordu ve göz alıcı pembe bir elbise giymişti. Biraz yaklaşınca kim oldukları anlaşıldı: **Şinasi Osma** ile eşi!..

Şu son günlerde hemen her gece Hülya pastahanesinde oturan bir yaz bekârı da gözden kaçmıyor: Tunus Büyük Elçiliği maslahatgüzarı **Fehameddin Arvay**. **Bayan Arvay**, ailesinin yanına İstanbula gidince, Fehameddin Arvaya hemen bütün yazı bekâr olarak geçirmek düşmüş olacak.

Eski Bakanlardan **Muammer Çavuşoğlu** da o gece, Milkanın arka tarafa kadar uzanan masalarından birinde, beyaz saçlı bir dostu ile pek ciddî sohbetlere dalmış görünüyordu. Turhan Kapanlının eniştesi olan Çavuşoğlu epeyce yaşlanmış. Acaba uzun zamandır ortalarda görünmeyen eşi İhsan Çavuşoğlu ne âlemde?

Hazım Dağlı ile **Rasin Minkari** de o gece, bir pastahanenin ikinci sıra masalarından birinde başbaşa oturmuş, galiba, gelip geçen hanımları gözden geçiriyorlardı!

★

Dr **Alaettin Orhon**, Yarımcadaki villasına henüz gitmemiş. Çocuğu ve gündengüne güzelleşen eşiyle birlikte ekseri akşam yemeklerini dışarıda yemeyi tercih ediyorlar. Daha ziyade de evlerine en yakın olan Türk - Amerikan Derneğinin alt katındaki kebapçıda görünüyorlar.

Zinnur Dirisu yakında evleniyormuş. Rivayete göre, evlenmeğe karar verdiği zat da, eski D.P Bolu milletvekillerinden **Nezih Beymiş**.

★

Kebuter Yardımcıya da yeni evlilik pek yaradı. Rengini gitgide daha fazla açtığı saçları da kendisine pek yakışmış doğrusu!..

★

Ankara Koleji Genel Müdürü emekli Kur Albay **Burhan Göksel**, artık, kışın bütün yorgunluğunu çıkarma imkânını bulmuş. Eşi **Emel Göksel**le birlikte, hiç olmazsa akşamları, serinlemek üzere, siyah parlak tüylü köpeklerini de yanlarına alıp Bulvarda geziyorlar.

★

Haftanın başındaki Pazar günü, Orta Doğunun Eymir gölü de yine pek kalabalıktı. Bir çok aile, yemekleriyle, piknik yapmağa gelmişti. Bu arada yüksek mühendis **Nadir Uluç**, eşi **Afife Uluç** ve yakın dostları yüksek mühendis **Arif Aksoy** ve eşi **Ülker Aksoy**, başka dostlarıyla birlikte geç vakitlere kadar göl kenarında kaldılar.

Bayındırlık Bakanlığı Müsteşarı Nezih Devresin kızı, hafta içinde İsviçreden döndü. Annesi ve babası kendisini karşılamağa Esenboğaya kadar gittiler.

★

Cumhuriyet gazetesi muhabirlerinden **Sait Arif Terzioğlu**, Avşa adasını ihya ediyor. Bu arada, kendine de güzel bir villâ yaptırıyor. Bütün yakın dostlarını, kendisi gibi yapmaları için teşvik ettiği gibi, ayrıca hepsini, 2 Ağustosta yapılacak olan mûtad Avşa şarap bayramına çağırıyor.

★

Birbuçuk aydır, görevli olarak Almanya, Fransa ve İsviçrede bulunan yüksek mühendis **Feyyaz İnceer**, nihayet yurda döndü. Eşine de çok güzel bir mayo getirmiş. Yalnız, biraz modası geçmiş bir mayo! Yâni monokini değil, polikini!

★

Kızılaycılar bu yıl leyleği havada gördüler galiba! Bu hafta da, Samsundaki gençlik kampının açılışında bulunmak üzere gene yollara düştüler. Dr. Niyazi Gövün ayrılmasıyla yönetim kurulunda boş kalan üyeliğe yeni seçilen İzmirli **Nermin Arpacıoğlu** da bu vesile ile ilk görev gezisi olarak Samsuna gitti. Bu geziye ayrıca Genel Başkan **Dr. Fikret Pamir**, Genel Sekreter **Babür Ardahan** da katıldılar. Kızılay Genel Başkan Vekili ve TRT Genel Müdürü **Adnan Öztrak** ile Yargıtay üyelerinden **Melâhat Ruacan** ise, işlerinin çokluğundan ötürü geziye katılamadılar.

★

Haftanın sonunda otomobille İstanbula giden İçişleri Bakanı **Orhan Öztrak**, bu vesile ile, Bayramoğlu sahil mahallesinde oturan ailesini de ziyaret fırsatını bulmuş oldu.

★

Yüksek mimar **Sedat Veziroğlu**, işleri dolayısıyla, bu sıcaklarda Malatya ve Erzuruma gitti. Dostları ve yakınları İstanbula dönüşünü dörtgözle bekliyorlar.

★

İstanbul Teknik Üniversitesi Maden Fakültesi eski Dekanı **Prof. Ekrem Göksu** ve ailesi, yazı geçirmek üzere

Adaya taşındılar. Günlerini yarı istirahat yarı eğlence ile geçiriyorlar. Bu sırada, bacanağı yüksek mühendis, baskebolcu İzzettin Somer de işi dolayısıyla, birkaç günlüğüne Almanyaya gitti.

★

İmar ve İskân Bakanlığı yüksek mimarlarından Ferit Öralın eşi Hélène Öra, bir süre denize girebilmek için, geçen hafta Cumartesi günü İstanbula gitti

★

Yüksek mühendis Azmi Erkaslanın eşi Sevim Erkaslan, bu yıl, her zamanki gibi erkenden İstanbula kaçmadı, sadece büyük kızını gönderdi. Kendisi, eşiyle birlikte, Ağustos başında, İller Bankasının Tuzladaki kampına gidecekmiş.

★

Başbakan İsmet İnönü, fransızların 14 Temmuzunu kutlamak üzere Fransa Büyük Elçiliğindeki kabul resmine gitti. Dış kapıda bir elçilik başkâtibi duruyordu. İnönüyü o karşıladı. Başbakan sordu :

"— Bu kutladığınız, kaçıncı yıldönümüdür?"

Başkâtip şaşırdı. Başladı hesaplamaya,. İnönü gülerek bekliyordu. Sonra adamcağız :

"— 175. yıldönümü efendim" dedi.

Paşa yukarıya çıktı. Elçiyi tebrik etti ve imtihanının sualini ona da yöneltti :

"— Bu kutladığınız, kaçıncı yıldönümüdür?"

Büyük Elçi bir an afalladı, duraladı,. Zihninde bir çıkartma ameliyesi yaptı. Neticede :

"— 175. yıldönümü efendim" dedi.

Bu sırada Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin gelmişti. Paşa sualini bu defa ona sordu :

"— Bu kutlanan, kaçıncı yıldönümüdür?"

Erkin :

"— Bastille'in zaptının yıldönümüdür?" dedi.

"— Onu biliyoruz canım. Kaçıncı yıldönümüdür, sen onu söyle.."

Erkin de duraladı. "Bastille'in zaptı, 1789" diye hesaba başladı. sonra muvaffakiyetle :

"— 175. yıldönümü" dedi.

Başbakan giderken Büyük Elçi kendisini otomobiline kadar uğurladı. Paşa Ekselansın elini sıktı, "İnşallah, 200. yıldönümünde de tebrike gelirim" dedi. Şoför Halil Efendi gaza bastı. Buick uzaklaştı.

Değişen

Dünya Sağlık Teşkilâtının 6 Temmuzda Londrada düzenlediği konferansa katılmak üzere, 29 Haziran sabahı Kapıkuleden araba ile hareket ettik. Ruh sağlığı konusunda düzenlenen bu konferansa 26 memleketten 40 temsilci katılacak ve uzmanlar, insanoğlunun ruh sağlığı meselelerini ana rahminden itibaren ele alacaklar, doktor, sosyolog, sosyal yardımcı psikolog ve eğitimci olarak ona ne şekilde yardımcı olabileceklerini milletlerarası bir tartışma ile araştıracaklar. Bu konferansa demirperde gerisinden, hür ülkelerden, çeşitli siyasal ve sosyal şartlar altında bulunan memleketlerden bilim adamları ve gündelik hayatta büyük ödevler yerine getiren teknik elemanlar katılacaklar. İnsanoğlunun iç dünyası hakkında bunlar nasıl bir görüşe varacaklar, bunu henüz bilmiyoruz. Ama insanların bir de dış görünüşleri var. Kıyafetleri, yaşadıkları evler, tavır ve hareketleri, büyük ve küçük şehirleri, yolları, dinlenme ve eğlence yerleri ile bu kadar değişik görünen insanlar iç âlemleri ile hernekadar birbirlerine yaklaşırlarsa yaklaşsınlar, ben bir hudutan bir başkasına geçerken daha çok bu dış görünüşle ilgilendim. Şimdilik Edirneden Londraya gidiş yolumuzun bu açıdan bir panoramasını, AKİS okuyucularına çizmek istiyorum.

Yollar boyunca

Çağımızda, yaşıyan insanları birbirlerine bu kadar yaklaştıran şey, saat hesabı ile, elbette ki uçaktır. Ama bence insanı insana ve dağı dağa asıl kavuşturan şey, kara yoludur Amerikada "throughway", Almanyada "autobahn", Fransada "auto-route", İngilterede "car-way" ismini alan ve dağların arasından, vadilerden dümdüz hatlar halinde geçerek şehirleri birbirine bağlıyan bu ekspres yollar, mesafe denilen şeyi gerçekten yok etmiş, hudutların önemini âdeta sıfıra indirmiştir. Uçak herkesin faydalanabileceği birşey değil ama, yol herkesin yolu. İnsan ancak bu yolları görünce dünyada büyük bir hızla ilerleyen "küçük ve ekonomik araba" endüstrisinin sırrını anlıyor. Avrupada yollar, hiçbir lüksü olmıyan, fındık kabuğu gibi küçük, iddiasız arabalarla dolu. Bunlar hudutları âdeta, hiçbir kontrole tâbi olmadan, kolaylıkla aşıyorlar, bir memleketten bir başkasına hafta sonu tatili geçirmeğe gidiyorlar. Ben bunları görünce, çocukluğumda bahçemizde seyrettiğim karınca yollarını hatırladım: aynı hız, aynı trafik intizamı, aynı "çalışkanlığa dayanan ihtiras".

Seyahat hikâyesine Edirne - Kapıkule yolundan ve Kapıkuledeki motellerden başlamak istiyorum Kapıkule - Edirne arasındaki yolun yapılmağa başlanması ne kadar sevindirici ise, turiste bunca umut bağlayan Türkiyenin bugüne kadar bu giriş yolunu bu halde bırakmış olması da o kadar şaşırtıcıdır Demirperde gerisinde yaşıyan Bulgaristanın bile "turist celbetmek" için sarfettiği cabayı görünce bu ihmali anlamak gerçekten mümkün olmamaktadır. Kapıkuledeki moteller başka bir hikâye: şık manzaralı, ama, işte hepsi bu kadar Odalarda aynalı tuvalet masalarına kadar herşey tamam Ayrıca, her odanın terası var Gelgelelim çok şık banyosunda ılık su bile herzaman bulunmuyor lâvabolar iyi işlemiyor Anlaşılan müteahhitler gene kazık atmışlar: borular muayyen bir çapa sahip değil Üstelik, bu mıntıkada sinek ve sivrisinek bol. Evet, olabilir. Dünyanın birçok yerlerinde, özellikle ormanlık mıntıkalarda bu dert halledilmiş değildir ama, lokantanın bir de telli kısmı olmalı ve sinek akını oduğu zaman turist yemek yerken kendisini böceklere yedirtmekten kurtarılmalıdır.

Kapıkuledeki şık görünüşlü moteller, içine girilince, insanı hayal kırıklığına uğratıyorlar. Hem de bunlar, oldukça pahalı. İki adım ötedeki Bulgaristan ise, müşteriyi hep kendi moteline çekmeğe çalışıyor.

Bir sınır memleketi

İnsan bir memleketten transit olarak geçerken, tabiî, yalnızca görüyor, o kadar. Herhangi bir hükme varmak imkânsız. Bulagristan hududundan içeriye girer girmez gördüğümüz şey, bol bol tavuk, komünist rejimin ve Krutçefin propagandasını yapan duvar afişleri, çok muntazam ve bakımlı, temiz köy evleri, ekilmiş toprak, yeşillik, çiçek, çok zayıf ve kuru, az gıda almış hissi veren insanlar ve dükkânların önünde uzayan kuyruklar oldu. Kuyrukta bekleyenlerin kiminin elinde boş kaplar, kiminde sepet ve fileler vardı. Yollar oldukça iyiydi, fakat onarılan yerlerde makinenin azlığı göze çarpıyordu. Burada herşey insan eliyle yapılıyordu. Erkeklerle beraber, yolda taş kıran kadınlara rastladık. Yüzleri hiç gülmüyordu. Genci olarak kadın, erkek, herkes ihtiyar ve yıpranmış görünüyordu. Fakat her sokak kenarını, her pencere önünü süsleyen renk renk çiçekler, insanların bu bakımsız hali ile şaşırtıcı bir tezat teşkil ediyor, mütemadiyen yıkanan sokaklar, turist için ayrıca hoş bir sürpriz oluyordu. Sofyada, sokaklarda aynı temizliği gördük. İnsanları da daha rahat, daha bakımlı, daha mutlu görünüyorlardı.

Bulgarlar, geçtiğimiz yerlerde Türkiye tabelâsını taşıyan arabamıza büyük sempati gösterdiler. Bir dağbaşında bir genç karı-koca, arabamızı durdurdu ve bizden hatıra olarak bir kutu kibrit istedi. Erkek, kibriti ve verdiğimiz sigarayı cebine koymuştu. Karısı onları aldı, filesinin içinde eşyaların arasına soktu.

Bulgaristanda çok az otomobil gördük, ama buna mukabil, pek çok motosiklete rastladık.

Yugoslavyadan geçerken

Bulgaristandan çıktıktan sonra Nişe kadar Yugoslavyada yollar çok bozuk. Rivayete göre Tito, bu yolları kasden yaptırtmıyormuş. Sebebi de askerî ve aynı zamanda turistikmiş. Bir yandan turistin Bulgaristana geçmesine engel oluyormuş, bir yandan da askerî bir görüşle, hudutlarını muhtemel taarruzlara karşı tabiî engellerle koruyormuş.

Nişten sonra devam eden fevkalâde güzel yollar bu rivayeti doğrulayacak nitelikte olmakla beraber, Yugoslavyada da yolların daha çok insan gücüne dayanılarak, makine ile değil, elle yapıldığını gördükten sonra, bütün yolların yapılmasının zamana bağlı olduğuna inandım. Yugoslavya yollarında çok daha fazla otomobile rastlanıyor Yugoslavyada ekilmiş tarla yanında bol bol fabrika bacası da görülüyor

Nişte gecelemek istedik ama kaldığımız otelde uyuyamadık Geceyarılarına kadar yollarda şarkı söyleyen sarhoşlar bizi şaşırttı Birçok turistler aynı halden şikâyetçi idiler Anlaşılan, Titonun hükmü sarhoşlara geçmi-

D ü n y a

Jale CANDAN

yordu. Sabahın erken saatlerinde kamyonlarla tarlalara sevkedilen rençperlere rastladık. Kadın - erkek tarlada, elle, çetin bir şekilde çalışıyorlardı ama, bahçeler, evler hepsi de iç açıcı ve çok bakımlı idi. Yugoslavyadan Avusturyaya geçerken, gece bol bol kızıl yıldızlı arabalarla karşılaştık. Bunlar dağların eteğinde ve göl kenarındaki hârika bir sayfiye şehri olan Bled'e gidiyorlardı. Kayaların tepesine oyulmuş muazzam bir eski zaman şatosu, ışıklarla aydınlatılmış, gecenin karanlığında pırıl pırıl yanıyordu.

Yugoslavya, bütün bu manzarası ile bize, kalkınan bir memleket izlenimini verdi. Ama birçok kimselerle görüştük ve halkın idareden memnun olmadığını kuvvetle hissettik.

Ver elini Avusturya!

Avusturya yemyeşil vadileri, yemyeşil dağları, pırıl pırıl çiçekli yamaçlara tırmanmış köy evleri ve çok bakımlı, mutlu görünüşlü hayvanları ile bize bir hâyâl memleketi gibi geldi. Tyrol'lerde 600 nüfusu olan bir küçük dağ köyünde yaşıyan insanlarla tanıştıktan sonra, gerçek medeniyetin herşeyden evvel zihniyete, insan eğitimine bağlı olduğuna bir kere daha inandık. Bu küçük köydeki küçük lokantada köy kızları, köy halkına minimini, kolalı dantel önlüklerle yemek servisi yapıyorlardı. Evler büyük bir zevkle döşenmişti.

Avusturyada ev dekorasyonu zevki çok ilerlemiş, köye kadar girmiş. Cilâlı tahtayı, fer forjeyi çok kullanıyorlar. Çiçek her evde şart. Hemen hemen bütün pencerelerin önüne tahtadan veya fer forjeden çiçeklik yapmışlar. Renk renk fesleğenler, boru çiçekleri, suni güller, menekşeler, pencereleri süslüyor.

Avusturyada yemek odaları çok küçük. Çok şık ve muhteşem bir dağ evinde, minimini bir yemek odası görünce şaştım. Ev sahibi, şaşkınlığımı anladı:

"— Mimarımız bu odayı bir metre olsun büyültmeye razı olmadı. Bizim geleneğimize göre, yemek odası küçük olur. Aile ve dostlar, bir masa başında, dirsek dirseğe otururlar. Yemek saati bir kaynaşma ve yakınlaşma saatidir" dedi.

Küçücük odada yerli dolaplar ve cilâlı çam tahtasından bir masa ile, etrafında aynı tahtadan sıralar vardı. Ev sahibi, sandalye yerine sıranın da ayrıca bir yakınlık yarattığını söyledi. Modern, rahat eşyanın arasına karıştırılmış mahalli elişleri, küçük el sanatları da yeni dekorasyonun biraz çıplak ve soğuk görünüşünü değiştiriyordu.

Avusturyada en şık kadınların elinde bazen bir baston görmek insanı şaşırtmamalıdır. Yamaçlarda oturanlar, buralara otomobille çıkamazlar. Kışın ise hayvan sırtında inip çıktıkları olurmuş. Bu gelenek ve göreneklere bağlılık, şehir kıyafetlerinde de sık sık göze çarpıyordu. Avusturyada, sokaklarda önlükle dolaşan pek çok kadına rastladık. Bunların hepsi millî kıyafetler değildi. Bazıları modernleştirilmişti. Meselâ bir genç kız mavi pötikare, kolsuz bir elbiseye aynı pötikarenin kırmızısından yapılmış bir önlük takmış ve çok ince, zarif bir yaşlı kadın kahverengi, ince yeşil çizgili poplin elbisesini yeşil poplin bir önlükle neşelendirmişti. Bu özellikler haricinde, mağazalarda olsun, sokaklarda olsun, giyimde büyük bir ince zevk görülmüyor. Avrupanın bu kısmında Paris modası henüz kendini ancak çok pahalı birkaç mağaza vitrininde hissettiriyordu.

Beatles'ler ülkesi

Almanya bana, yolları, binaları, daha pratik buluşları, yol boyunca tanzim edilmiş piknik yerleri, muntazam işaretleri ve dükkânlarındaki mal bolluğu ve zenginliği ile bir küçük Amerika hissini verdi. Sokaklarda en çok giyim ve moda ile ilgilendim. Münih, Köln ve Bonn'da dikkatimi gençkızlar ve kadınlarınkinden çok erkek modası çekti. Çünkü bu moda gerçekten görülecek gibi ve bize göre çok değişikti. Bir kere, delikanlıların saçları kız saçları gibi uzun ,hiç olmazsa, uzunca. Tabiî, Almanyada bütün gençlerin uzun saçlı dolaştığını söylemek istemiyorum ama, sokaklarda yabancının gözüne çarpacak kadar bol miktarda uzun saçlı erkek var. Uzun saçtan sonra gözümüze çarpan şey, biyeli, yakasız erkek ceketleri ve çok dar, kısaca biten pantalonlar, sivri burunlu ve topuklu, yandan lâstikli ayakkabılar oldu. Bu tarif ile ortaya çıkan yeni erkek tipi, tam mânası ile kadınlaşmış bir dış görünüşe sahip erkektir. Bu, Beatles modası imiş ve merkezi Londra imiş. Aslını orada göreceğimi söylediler. Nitekim, İngiltereye ayak atar atmaz, söylenenlerin hiç de yanlış olmadığını anladım.

Dünyayı saran moda

Bu erkek modası Belçikada biraz daha mübalâğalı olarak göze çarpıyordu. Sayfiye şehri Ostend'de ve ondan sonra Londrada ise, bu moda son haddini buldu.

Avusturyada en küçük bir köyde bile kuştüyü yorganlar, yastıklar içinde yatmıştık. İhtiyar Londrada misafir edildiğimiz Bedford kolejinde ise, öğrencilerin odalarında samandan yataklarda yatacaktık. Bu muhteşem eski binada, İngilterede yüksek tahsil öğrencilerinin nasıl bir hayat yaşadıklarını görmek fırsatını bulduk. Odalarda kalorifer yoktu. Bu büyük odalarda, kışın, öğrencilerin şöminelerde kömür yakarak nasıl ısındıklarına bir türlü aklı erdiremedim. Yatakların başucunda dolap vazifesi gören ayaklı sandıklar, açılır kapanır yazı masaları, demir tertibatlı pencereler, yürüdükçe gıcırdayan, pırıl pırıl cilâlı tahta yer döşemeleri, herşey, herşey çok eski ve asil görünüşlü idi. Ama bu çok muhafazakâr binada geceyarısı birden yerimden fırladım. Beni uyutmayan şey, saman yataklı daracık karyola değil, dışardan gelen isterik sesler ve bunu izleyen uğultulu feryatlar idi. Benim gibi herkes yerinden fırlamıştı.

"— İhtilâl mi oldu?" diye sorduk.

"— Beatles"ler." diye cevap verdiler.

Meğer yakınımızdaki bir sinemada Beatles'ler ilk filmlerinin galâsına gelmişlermiş, kapıda toplanan 40 bin genç de onlara tezahürat yaparmış!..

Muhafazakâr okulları, asırlık muazzam ağaçları, eski, kara yüzlü binaları, eski model arabaları, tarihten fırlamış kıyafetli insanlarıyla Londra, üzerimizde garip bir etki yarattı.

Filmcilik

Beklenmeyen zafer

(Kapaktaki rejisör)

Habere, önce kimse inanmadı. Çünkü, inanılacak gibi değildi. Bir türk filmi, uluslararası bir film festivalinde, üstelik kendisinden - ilk bakışta - kat kat üstün görünen öbür ulusların filmleri arasından sıyrılsın ve herhangi bir armağanı değil de, doğrudan doğruya büyük armağanı alsın! Bu, olsa olsa çok güzel bir rüya olurdu.

O yüzden, Doğu Almanya ile Batı Almanya sınırları içinde sıkışıp kalmış bir "garip ada" Berlinde bir avuç türk, geride bıraktığımız haftanın başlarındaki o unutulmaz Salı gecesinde büyük jüri başkanı rejisör Anthony Mann sahneye çıkıp, ardından da türk yapımcısı ve "Susuz Yaz"ın başoyuncusu Ulvi Doğanı çağırana kadar heyecandan öldü öldü dirildi. Saatlerin tam 11.30'u gösterdiği bir sırada mikrofondan büyük jürinin arjantinli üyesi ve sekreteri Lucas Demare birinci armağana lâyık görülen filmin adını ve memleketini açıkladığında, artık herşey bitmişti. Yapımcı ve başoyuncu Ulvi Doğan, bembeyaz bir yüzle orta sıralardan kalktı, ağır ağır yürüyerek sahneye çıkan merdivenlere geldi, çıktı ve önce başkan Anthony Mann'ın elini sıktı. Mann, Altın Ayıyı ve birincilik belgesini Doğana uzattı. Yeniden el sıkıştılar. Doğan, yine bembeyaz bir yüzle ve alkışlar arasında sahneden indi, yerine geçip oturdu.

Böylece uluslararası 14. Berlin film festivalinde yarışan İngiltere, ABD, İtalya, İspanya, Arjantin, Brezilya, Batı Almanya, Danimarka, Finlandiya, Japonya ve Fransa filmleri arasından ilk defa bir Türk filmi âni bir çıkış yapıyor ve büyük armağanı alarak üsküdarı geçiyordu. Geride kalanlar, şaşkınlıklarını hâlâ üzerlerinden atamamışlardı. Jüriye, jüri kararına, "Susuz Yaz"a ve Ulvi Doğanın elindeki som altından Büyük Ayı heykelciğine inanmamış gözlerle bakıyorlardı ama, artık yapacakları hiç birşey yoktu. Zafer türklerindi ve türk sineması yıllardır beklediği, çaba harcadığı büyük engeli nihayet yıkmış ve dış pazarlara bir pencere açmıştı.

Armağanın öncesi ve sonrası

"Susuz Yaz", orta kuşak türk edebiyatının her dalında at oynatan bir yazarın, Necati Cumalının bir uzun hikâyesinden alınmıştır. Şair, oyun yazarı, romancı, senaryocu ve hikâyeci Necati Cumalı, birinci mesleği avukatlığı sırasında şahidi olduğu bir anadolu olayını önce uzun hikâye biçiminde kaleme almış, sonra da bu hikâye rejisör Metin Erksan tarafından senaryo haline getirilerek filme çekilmişti. Türk sinemasında en baş köşeyi işgal eden Metin Erksan, "Susuz Yaz" hikâyesini filme almağa karar verdiğinde, bunu kabul ettirecek bir yapımcıyı bir türlü bulamamıştı. Bulamamıştı, çünkü "Susuz Yaz", anadolu gerçeklerine parmak basıyordu ve konusu da bir köyde üç kişi arasında geçmekteydi. Yapımcılarımıza göre, bu türdeki filmlerin modası yoktu ve türk seyircisi kendilerinden türk gerçeklerini yansıtan filmleri değil, gerçeklerinin ötesinde uydurma amerikan filmlerinden bozma, düzmece hikâyelere bina edilmiş filmler istiyordu.

O yüzden "Susuz Yaz" çekilememe tehlikesiyle karşıkarşıya geldi. Tam Metin Erksan filmi çevirmekten vazgeçecekti ki, Batıda uzun yıllar kalmış ülkücü bir tekstil mühendisi olan Ulvi Doğanla tanıştılar. Doğan sinemacı değildi; ayrıca, sinemayla da seyirciliğin dışında herhangi bir ilişiği yoktu. Erksanla bir yerden sonra kolayca anlaşabildiler ve para koyuculuğunu Doğan, teknik sorumluluğunu da Erksan yüklendi, filmin çekim hazırlıklarına başladılar.

Her iki ortağın da ellerinde pek büyük paraları yoktu. Ama bunun yanı sıra iyiniyetleri vardı ve bu iyiniyetlerini destekleyecek başka yolları aradılar ve buldular da. Filmde baş rolleri, iç pazarda iş şansını arttırması amacıyla, adı sanı duyulmuş kişilerden seçmek istiyorlardı. Fakat adlı sanlı

Hülya Koçyiğit

Çorbada tuz

Erol Taş, "Susuz Yaz" da

Su yerine kan!

kişiler "sanat filmidir, iş şansı yoktur, dolayısıyla adımız gölgelenir" düşüncesi ile buna pek yanaşmadılar. O zaman iki ortak, star sistemine karşı çıkmağa karar verdiler. Hiç tanınmamış kişileri alacaklar ve filmlerinde oynatacaklardı. Kendilerine güveniyorlardı, işin üstesinden geleceklerdi.

Nitekim de öyle oldu. Basın - her zaman iyiniyetten yana olan basın - bütün silâhlarıyla Erksan-Doğan ikilisine omuz verdi ve "Susuz Yaz" hem çevrildiği sırada ve hem de çevrildikten sonra herhangi bir başka türk filmine nasip olmayacak bir reklâm ve dedikodu kampanyasına uğradı.

İki ortağın ikisi de durumdan son derece memnundular. Filmleri iş yapacak, bol para kazanacaklar ve şirketleri "Hitit Film"e birlikte çizdikleri iyiniyet rotasını sinema serüvenleri boyunca yürüteceklerdi. Gelin görün ki, film zotarılıp ortaya çıktıktan sonra iki ortağın arası beklenmedik bir anda açılıverdi ve araya karakedi girdi. Açılan ara o kadar genişledi ki, ortaklar gazetelerde birbirlerini suçladılar, ortadaki yalnız adı ve yapılmış bir tek filmi olan şirketi bile hırgür içinde paylaştılar, her biri bir köşeye çekildi. Film, iki ortaktan, yapımcılığını yapan Ulvi Doğana kalmıştı. İç pazar, "Susuz Yaz"a karşı beklenen ilgiyi göstermemiş ve film beylik deyimle "iş yapmamıştı". Berlin film festivalinde büyük armağanı almamış olsaydı yine de pek iş yapacağı yoktu tabii.

Festivale gidiyoruz!

Filmi tek başına üzerine alan Ulvi Doğan, iş yapmama şaşırtmasının etkisinden uzun bir süre kurtulamadı. Filmciliğin yabancısı olduğundan, bu şekilde bir sonuca hazırlıklı değildi. Fakat yılmadı. İç pazarda şansını kaybetmişse, bunun dış pazarı da vardı ve şimdiye kadar dış pazar olarak Kıbrısı, Lübnanı ve Irak ile Suriyeyi bilen yapımcılar, iki defa denedikleri uluslararası film festivallerini - biri Berlin 1962, diğeri de Moskova 1963 - hatırlarından bile geçirmiyorlardı.

Yapımcı Doğan, öbür meslektaşlarının düşünmediklerini düşündü ve Berlinin 1964 yılına ait yarışmasına girmeye karar verdi. Yalnız, ortada, bilinmesi gereken bir gerçek vardı ki o da, herkesin elini kolunu sallaya sallaya herhangi bir uluslararası film festivaline rahatlıkla giremiyeceği ve Türkiyeyi temsil edemiyeceği gerçeğiydi. Türkiyede filmler üç defa sansür ediliyorlardı. Birinci ön sansür, film çevrilmeden önceki senaryosunun sansürü idi. İkinci sansür, film çevriminden sonraki; üçüncüsü de, film yurt dışında herhangi bir yarışmaya katılacağı zamana ait sansürdü. Doğan, yapımcı olarak iki sansür yolundan da geçmişti. Hatta ikinci sansürde "Susuz Yaz" yurt içinde ve yurt dışında oynatılıp gösterilebilir iznini de almış bulunuyordu. Fakat işin içine festival girince, ilgililer Doğana filmin yeniden sansür edilmesi gereğini hatırlattılar. "Susuz Yaz" üçüncü sansür engelini aşamadı ve ilgililer, "film Türkiyeyi ve türk köylüsünü kötü yanlarıyla gösterdiği için yurt dışında temsil gücü yoktur" gerekçesiyle filmi geri çevirdiler. "Susuz Yaz", Doğanın elinde kalakaldı.

Yapılacak hiç birşey yoktu. Vardı ama, o da "usûlsüzdü. Son çare, yapımcının, ilgililerin verdiği bu kararı hiçe sayıp, filmini koltuğunun altına aldığı gibi kendi başına ve bağımsız olarak festivale katılmasıydı. Doğan, bu son çareyi deneme yolunu tuttu. Filmini koltuğunun altına aldığı gibi, yollara düştü ve ilk durağını Berlinde yaptı.

Doğan, Berline vardığında festivalin başlamasına daha birbuçuk ay gibi uzun bir süre vardı. Doğan, önce festival komitesi başkanı doktor Alfred Bauer ile ilişki kurdu. Aydın, ilerici ve üç dil bilen Doğan, festival komitesi başkanınca ilgi ile karşılandı. Doğan, Almanyaya ayak bastığında ilk hatasını işlemekte "komedi ve "alman mantalitesine uygun" görmediği filmini, Hamburg stüdyolarına götürerek bir kontrtip kopya aldırdıktan sonra yeniden montajına girişti. Buna hakkı yoktu. Gerçi ticari metah olarak film kendisinindi, dilediğini yapabilirdi ama, telif hakları kanunu gereğince, filmin estetik yapısından sorumlu olan eski ortağı Erksanın haklarını çiğneyemezdi. Filmi kesip biçmek, dilenen sahneleri çıkarmak, yeniden sahneler katmak, yani estetik yapıda herhangi bir değişiklik yapmak ancak ve ancak rejisörün hakkıydı. Doğan, eski ortağının bu hakkını kolaylıkla hiçe saydı ve filmini yirmi dakika daha kısaltarak değişik, fakat başarılı yeni bir montaja tâbi tuttu.

Ulvi Doğan Berlinde AKİS yazarı Kakınçla

Perdenin önündeki

Doğanın ikinci büyük ve affedilmez hatası bu defa da alaturka yönüyle başgösterdi. Eski ortağı ile aralarında çıkan anlaşmazlık yüzünden Doğan, filmin sunma yazılarını - jeneriklerini - baştan sona değiştirmiş, yeniden bastırdığı kopyada yalnız üç karton bırakmıştı: "Hitit Film Sunar" bir, "Susuz Yaz" iki ve "Ulvi Doğan, Hülya Koçyiğit, Erol Taş" üç.

Filmde başka oyuncu yoktu; filmin rejisörü, müzikçisi ve fotoğraf direktörü yoktu; nerde nasıl çekilmiş, hangi teknikerlerin emeği geçmiş, belli de-

ğildi. Öyle ki, filmin tek yapımcısı, tek başarılı adamı olarak yalnızca Ulvi Doğan görünüyordu. Doğan, bu hatasını festival boyunca da sürdürdü. Ancak, festival programında filmi yapan rejisörün adının mutlak gerekliliği karşısında yine alaturka bir kurnazlığa başvurdu ve rejisör Metin Erksanın adını "İsmail Metin"e tahvil etti. Sorulduğunda da, "Metin Erksanın göbek adı İsmaildir" dedi. Oysa Türkiye sinemasında bir Metin Erksan vardı, ama bir İsmail Metin yoktu.

Hatalar kervanı

Yapımcı Doğan, hata üstüne hata işliyordu ama, bir yandan da tek başına bütün bir festival boyunca önüne çıkan herkesle savaşıyor, engelleri tek başına yeniyor, dünyanın borcuna giriyor ve ne pahasına olursa olsun gözünü, diktiği büyük armağandan bir anlığına olsun ayırmıyordu. 'Susuz Yaz", 14. uluslararası Berlin film festivalinin üçüncü günü gösterildi. Sinemada birinci türk filmi "Kırık Çanaklar"a bakarak hayli kalabalık vardı. Yeni montajlı ve üç kartonlu "Susuz Yaz" normal gösteri seyrini takip etti ve programdan çıktı. Asıl önemli olan ertesi günkü gazetelerin film üzerine yazacaklarıydı. Eleştirmeciler filmi ilgiyle karşıladılar. Yine aynı gün yapılan basın toplantısında ise, yapımcı ve başoyuncu Doğan herkesi şaşırtan bir konuşma yaptı : Buna göre, "Susuz Yaz" Türkiyeden üvey evlât muamelesi görerek gelmişti, hükümet ve ilgililer filmi katiyen desteklememişler, yapımcısını tek başına bırakmışlardı. Fakat Doğan yılmamıştı, yılmayacak ve sonuna kadar savaşacaktı. En büyük armağanı kazanmak istediğini de açık açık söyledi. "Susuz Yaz" buna lâyık bir filmdi ve festival filmleri içinde "Susuz Yaz"dan iyisi yoktu.

Basın mensupları, yapımcı ve başoyuncu - Doğan ayrıca, filmin senaryo yazarı olarak da kendisini tanıtmıştı - yazar Doğanın bu şekilde kesin ve emin konuşmasını pek birşeye yoramadılar ama, kendine olan güvenine de alkış tutmaktan geri kalmadılar. Nihayet herkes, her festival adayı kendisini büyük armağana lâyık görebilirdi. Zaten böyle olmasa ve bunu böyle görmese, bu çeşit festivalde işi ne olabilirdi?

Soru sırası, filmin rejisörüne - yani filmin kimin tarafından yapıldığı ve rejisörünün kim olduğuna - gelince, Doğan, o herkesi hayran bırakan soğukkanlılığı ve güvenini bir parça kaybetti ve kızararak, rejisörünün İsmail Metin adını taşıdığını, türk sinemasında yeri olduğunu ve şimdiye kadar ondört film çevirdiğini, arada türk sinema eleştirmecilerinden de çeşitli başarı armağanlarını kazandığını söyledi. Aslında söyledikleri doğruydu ama, bütün bunları İsmail Metin değil, Metin Erksan yapmıştı, Metin Erksan kazanmıştı. İsmail Metinin hiç birşey yaptığı, ya da yapmışlığı yoktu.

Erol Taş - Hülya Koçyiğit

Başarılı bir sahne

...ve Metin Erksan

Berlinde bütün bu olaylar cereyan ederken, üç bin küsur kilometre uzakta ikinci adam, Metin Erksan, olan bitenlerden habersiz, yeni filmi "Suçlular Aramızda"sını çekiyordu. Filmi "Susuz Yaz" Berlin film festivaline girmişti, bunu biliyordu. Ayrıca, aynı festivalde batı sinemasının en iyi ustalarının - meselâ bir Karel Reisz'in, bir Sidney Lumet'nin, bir Satyajit Ray'ın, bir Susumu Hani'nin ve bir Ru Guerra'nın - filmleriyle varıştığını biliyor ve büyük armağandan geçtik, herhangi bir başka armağan için bile pek ümitli görünmüyordu. Gerçi film iyiniyet gösterisiydi, bir tutkunluk içinde amatörce bir çalışmanın ürünüydü ama, bütün bunlar ancak türk iç pazarı için bir önem taşıyordu. Yoksa Batı için, hele uluslararası bir film festivaline katılan ülkeler için bunun pek öyle büyük bir önemi yoktu. Bu, Türkiyede ve türk yapımcıları için en uygun düşünceydi. Böyle düşündükleri içindir ki, ne bir türlü herhangi bir uluslararası film festivaline katılacak cesareti, ne de o nitelikte bir film çevirme çabası gösterebiliyorlardı. Oysa, bir yarışmaya, mutlaka kazanmak amacıyla katılmak diye birşey yoktu. Girilir kazanı-

Ulvi Doğan Berlinde basın toplantısında

At binenin kılıç kuşananındır..

..lır veya kaybedilirdi. Fakat arada önemli olan, dış pazarlara açılmak, batı dünyasına bir pencere açmaktı. Türk sinemasının buna her zamankinden çok ihtiyacı vardı. Dar iç pazar içinde son derece sıkışmış ve terazi bu kadar sikleti çekemez olmuştu.

Metin Erksanın filmi "Susuz Yaz", işte bu pencereyi açan ve türk sinemasının bugünkü bunalımına rahat bir soluk aldırma gücünü taşıyan ve bunu Berlin film festivalinde kazandığı büyük armağanla açıklayan bir filmdir. Bu yüzden de yapanı da en az filmi kadar önem taşımaktadır.

Rejisör Metin Erksan bugün otuzbeş yaşındadır. 1929 yılında Çanakkalede doğmuştur. Eski milletvekillerinden Kâzım beyin oğludur. Sinemaya filmeleştirmeciliğinden geçmedir. Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi mezunudur. Sinema hayatı senaryoculukla başlamıştır. İlk filmini 1952 yılında çevirmiştir. Konusunu Aşık Veyselin gerçek hayat hikâyesinden alan "Karanlık Dünya - Aşık Veyselin Hayatı", o günler için köy ve köylü konularını işleyen türk sineması için son derece ilerici ve gözüpek bir çıkıştı. Fakat Erksan, bu ilericiliğinin ve gözüpekliğinin karşılığını, sansürle takışıp, filminin kuşa çevrilmesiyle aldı. Bütün o kesik yanları ve havada kalmışlığına rağmen "Karanlık Dünya - Aşık Veyselin Hayatı" yine de başarı oranını - hele ilk filmini yapan bir rejisör için - hayli yüksek tutmuştu.

Birinci filminin ardından Erksan, ikinci filmini yapabilmek için birbuçuk yıl beklemek zorunda kaldı. Yapımcılar, sansür takışmasından sonra, Erksana karşı ürkek davranıyorlardı. Erksan, o yüzden sinemada kalabilmek amacıyla yapımcılara küçük bir taviz vermek zorunda kaldı. "Beyaz Cehennem - Cingöz Recai". Erksanın verdiği bu tavizin ürünüdür ve teknik yapının dışında çiğnenmiş sakız bir polisiye avantürden öte değildir. "Cingöz Recai"nin ardından gelen filmlerde de Erksan, bu tavizci yanını sürdürmektedir. "Yol Palas Cinayeti" olsun, "Hicran Yarası" olsun, Erksanın ünlü filmi "Dokuz Dağın Efesi"ne kadarki sinema serüveni içinde önemsenmeyen, iş unsuru ağır ve yersiz filmlerdir.

Rejisör ve senaryocu olarak Erksan, "Yılanların Öcü"nde yaptığı yanlışlığı sondan üçüncü filmi "Acı Hayat"da tashih yoluna gitti. "Acı Hayat", "Yılanların Öcü"nün değil, "Dokuz Dağın Efesi"nin, "Karanlık Dünya"nın ve "Gecelerin Ötesi"nin rejisörü Metin Erksanın filmiydi. Toplum dengesizliğine kendi imkânları oranında yine parmak basıyor, yine kendi görüş açısına uygun bir yoldan eleştirmesini yapıyordu. Araya iş unsurları, filmi çelişmeye götüren fantezi de katılmamış değildi ama, olsundu; Erksan, söyleyeceğini başka bir yoldan yerli film seyircisine başka türlü söyleyemezdi.

"Susuz Yaz"ın başarısı

"Susuz Yaz", bütün kusurlarına ve ilkelliğine rağmen, bir büyük film festivalinde en büyük armağanı kazanmıştır. İlkellik ve kusurlar kendi sinemamızın kusurlarıdır. İç pazar gözönünde tutuldukça, bunun önüne geçilmesinin o zaman için imkân ve ihtimali yoktu. Fakat bugün için durum, artık değişmiştir. "Susuz Yaz", her şeyden önce iki büyük önemli problemi gözler önüne sermektedir. Birincisi, sansür ve sansür gibi düşünen ilgililerin sinemamız için problem oluşlarıdır. Bu filme yurt dışına çıkış ve festivale katılma izni vermeyenler, elbette ki bugün filmin kazandığı bu başarı karşısında ne diyeceklerini ve ne yapacaklarını şaşırmışlardır. "Susuz Yaz", üstelik batılı bir film yarışmasında en büyük armağana lâyık görülmüştür ve ilgililerin iddia ettikleri gibi, herhangi bir düşünceye bağlılığı yoktur. Aksi takdirde "Susuz Yaz", yapılan bütün uyarmalara rağmen, hem batılı bir ülkede - üstelik yalnızca batılı ülke sinemalarının filmleriyle katıldıkları bir uluslararası yarışmada - festivalin özel dâvetlisi olarak yarışmaya girmez ve yine büyük armağana değer de görülmezdi.

İkinci büyük problem ise, türk sineması yapımcıları problemidir. Yapımcılar, dış pazara çıkma imkânını her zaman gözlerinde büyütmüşler ve buna bir türlü yanaşmamışlardır. Oysa türk sinemasının gelişmesi, iyiye yönelmesi için kendi iç pazar imkânları yeterli değildir. Türk sineması iç pazarda boğulmakta, gelişmemekte, giderek imkânları kısılmaktadır. Yapımcı, ticarî ölçüleri açısından bunda haksız değildir ama, dış pazara çıkıldığında imkânlar genişleyecek ve sinemamız gitgide büyüme ve ulusal bir sinema olma niteliğinde kavuşacaktır.

"Susuz Yaz", bu yolu açan ve batı ülkelerine satılan, yurdumuza yeni imkânlar sağlayacak bir film olmuştur. Bu bakımdan da ayrı bir önem taşımaktadır ve dolayısıyla yapımcıların gözlerini açacaktır. İç pazar, yapımcıyı doyurmamaktadır. Bu, bilinen bir gerçektir. Fakat dış pazara çıkış, yapımcı için büyük bir kurtuluştur. Kurtuluştur ama, bugün için bu senaryocular, bu fotoğraf direktörleri ve bu çoğunluğunu ellerinde tutan çerden çöpten rejisörlerle de dış pazara çıkma gücünden, türk sineması uzaktır. Gerekli olan yenileşmedir. Yeni adların, yeni rejisörlerin, senaryocuların, oyuncuların ve teknikerlerin sinemaya gelmeleri gereklidir ve bu da olacaktır. Hem de pek yakında. Sebebine gelince, beylik deyimle artık maymun gözünü açmıştır!

T.R.T

Yeni kuruluşa düşen işler

Geçen haftalarda da belirtildiği gibi, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Kanunu 1 Mayıs 1964 tarihinde yürürlüğe girdiği halde yeni teşkilât henüz çalışmaya başlamamıştır. Buna rağmen, bugün dahi radyolarımıza düşen görevler yavaş yavaş ağır basmağa başlamıştır. Bu görevlerden biri, Türkiye Radyolarının yurt çapındaki eğitimde oynamaları gereken rol ile ilgili bulunmaktadır. Dünyanın her yanında milletlerin radyo ve televizyondan eğitim alanında büyük bir rahatlıkla yararlandıkları artık görmemezliğe gelemiyeceğimiz bir gerçektir. Ne var ki Türkiye Radyoları, bugüne kadar, bu alanda son derece kısır kalmışlardır. Fakat geçen yıldan beri de eğitimde radyoyu kullanmak için küçük de olsa bir faaliyetin başladığını belirtmekte fayda vardır. Millî Eğitim Bakanlığı ile Ankara Radyosu arasındaki işbirliği sayesinde her iki kuruluşun müşterek çalışmaları gerçekleşmiş ve Başkent radyosunda olduğu kadar Anadolu İl radyolarında da eğitim programları yayınlanmaya başlamıştır. Bugün için bu eğitim programlarının ne dereceye kadar etkileyici olduğunu söylemek çok güçtür. Fakat radyo eğitim programlarının hiç olmazsa Türkiye radyolarına girdiğini ve yerleşeceğini söylemek için ortada bir zemin vardır. Bununla beraber teşkilâtı yeni kurulacak olan Türkiye Radyo ve Televizyon Genel Müdürlüğünün eğitim programlarına büyük bir önem vermesi ve bu önemli görevi yurt çapında ele alması gerekmektedir.

Gerçi bugün, dünyanın birçok yerinde, yalnız radyo değil, televizyondan da eğitim alanında büyük çapta yararlanılmaktadır ama, radyo veya televizyonun bu görevi yerine getirebilmesi için büyük bir teşkilât kurulması yoluna gidilmiştir. Bu teşkilât, radyo veya televizyonların eğlence, kültür yayınlarını yöneten teşkilâttan apayrı bir bölümdür ve bu bölümde çalışan bütün prodüktör, yazar ve spiker gibi elemanlar özel olarak eğitim yayınları için yetiştirilmişlerdir. Bir programcının veya konuşmacının hem eğlence ve kültür programları bölümünde, hem de eğitim yayınları bölümünde çalıştığı görülmüş şey değildir. Her iki dalı birbirine karıştırmak ortalığı darmadağın etmekte ve işin kötüsü, programları özel amaçlarından uzaklaştırmaktadır. Aynı zamanda radyo teşkilâtları, bulundukları memleketlerin eğitim kuruluşlarından da yardım görmekte, gayretlerini ve yerine göre masraflarını birleştirmektedirler. Üniversiteler, okullar, özel eğitim kuruluşları, radyo veya televizyonlara konuların seçimi ve takdimi bakımından faydalı olmakta ve yayın organları bu konuların ancak programlaştırılması için çalışmaktadırlar. Sözün kısası, dünya radyolarında bu alan tamamen ihtisaslaştırılmış elemanlara bırakılmıştır. Türkiye Radyo ve Televizyon Genel Müdürlüğünden de, aynı noktayı gerçekleştirmesi beklenebilir. Bu noktanın gerçekleştirilmesinde radyolarımıza elbette, başta Millî Eğitim Bakanlığı, bütün bakanlıkların ve kuruluşların yardımcı olmaları ve yeni kurulan bu yayın organlarını desteklemeleri şarttır.

En başta, program!

Eğitim radyoculuğu alanında bugüne kadar Türkiye radyolarına yararlı olabilecek adımlar atılmamış değildir. Ne yazık ki bu adımların atılmasında önce memleketi tanımanın, sonra da bir eğitim plânına göre program yapılmasının şart olduğu hususu üzerinde henüz durulmamıştır. Radyolarımızın, Türkiyenin çeşitli dertlerini gözönünde tutarak, tek başlarına değil de, yurt çapında bir devlet politikasına göre girişilen eğitim teşebbüsüne ayak uydurmaları gerekir. Bugün Devlet Plânlama Teşkilâtı, Köy İşleri Bakanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığı gibi kuruluşların yurt çapında bir eğitim plânı uygulamaları ve bu plânı diğer bakanlık ve kuruluşların da destekleyip zenginleştirmeleri beklenmektedir. Eğitim faaliyetlerini hazırlayan bu gibi kuruluşlarla beraber çalıştığı ve onların çizecekleri plâna ayak uydurduğu takdirde radyolarımızın toplum kalkınmasına, yetişkinlerin eğitimine ve okul eğitimine büyük yardımı dokunacağına hiç şüphe yoktur.

Radyolarımıza bir sürü yenilik getireceği tahmin edilen yeni kuruluşun, ilk olarak radyo eğitim programlarını ele alması beklenmektedir. Hem bugüne kadar bu konuda bir adım atılamadığı, hem de bundan sonra bir adım atmanın çok uzun süreceği âşikâr olduğu için.

Paris

Pariste türk aktörleri

Geçen Haziran ayının başlarında türk aktörleri, dört yıllık bir ara ile, ikinci defa Milletler Tiyatrosu sahnesinde göründüler. 1960 da ilk defa adım attıkları bu sahnede Sophokles' in "Kral Oidipus" u ile Orhan Asenanın "Hürrem Sultan"ını oynamışlardı. Bu sefer Shakespeare'in "On İkinci Gece" sini oynadılar ve, bizim peşin hükümlü bazı bilgiçlerimiz ne derler se desinler, büyük bir ilgi uyandırdılar. Bu ilgi "Les Nouvelles Littèraires" ve "Les Lettres Françaises" gibi dünyaca tanınmış sanat ve edebiyat gazetelerinde gerçek birer övgü konusu olmakta da gecikmedi. "Le Figaro", "France-Soir", "La Croix" gazeteleriyle "Figaro Littèraire", "L ' Educati on Nationale" ve "L'Avant - Scène" dergilerinde çıkan, temsillerimize ait yazı, resim ve karikatürler tiyatromuzun, bu mevsim Milletler Tiyatrosunun Shakespeare'in 400. doğum yıldönümünü kutlamak üzere tertiplediği programda yer almış olan alman, polonya, ingiliz, tunus ve italyan tiyatrolarından çoğuna nasib olmıyan müsbet sonuçlar aldığını açıkca göstermektedir. Bu sonuçları, herşeyden önce, Devlet Tiyatrosu sanatçılarının Pariste çok başarılı temsiller vermiş olmalarına borçluyuz.

Paris gibi dünyanın gözünü ayırmadığı bir sanat merkezinde, Shakespeare'in 400. doğum yılını kutlamak için tertiplenen milletlerarası bir programda tiyatromuza yer verilmiş olması bile önemli bir hadiseyken, bu hâdiseyi bir başarı haline getirmeği başarmış olanları kötülemeğe kalkmak bizde, her alanda görülen bir davranışın, küçük çıkarlar ve maksatlar uğruna gerçekleri çiğneyerek millî menfaatlerimizi zedelemekten bile çekinmemenin sanat alanına da sirayet eden yeni bir örneğidir.

Cüneyt Gökçer Sarah Bernhardt sahnesinde

Sanatın dili yok mu?

Milletler Tiyatrosu

İşin olumsuz tarafını bırakarak Milletler Tiyatrosunu ve burada sanatçılarımız tarafından verilen "On İkinci Gece" temsillerinin nasıl hazırlandığını, nasıl verildiğini, fransız sanat çevrelerinde ve basınında nasıl karşılandığını anlatmıya çalışalım.

Milletler Tiyatrosu, Fransız Devleti ile Paris Belediyesinin verdiği ödeneklerle işleyen ve kazanç amacı gütmiyen bir sanat teşebbüsüdür. Bu yıl 11. mevsimini tamamlamış olan Milletler Tiyatrosu, tiyatro yoluyla milletleri biribirine yaklaştırmak, dolayısıyla barışa hizmet etmek gibi Unesco'nun ve Milletlerarası Tiyatro Enstitüsünün güttükleri prensipleri de paylaşmaktadır. Bu teşekkül aynı zamanda, dil engeli bakımından, kendini tanıtmak imkânlarını bulamıyan memleketlerin tiyatrolarına, Pariste, kendi dilleriyle oynamak ve sanat varlıklarını göstermek fırsatını vermektedir. Sahnesine çıkan yabancı topluluklarn oynadıkları oyunların fransızca çevirileri, tiyatroda kurulmuş bir stüdyodan, kulaklıklar vasıtasıyla, isteyen seyircilere duyurulabilmektedir. Tiyatromuzun verdiği temsiller de, 1960'da olduğu gibi, bu şekilde türkçe bilmiyen seyircilere duyurulmuştur.

1954 'den bu yana Milletler Tiyatrosu sahnesinde 51 milletin tiyatrosu 163 çeşitli toplulukla temsil edilmiş, bu topluluklar on yılda 1005 temsil vermiş, bu temsillerde 193 tiyatro piyesi, 46 opera, 70 bale, 32 geleneksel oyun ve 15 çeşitli gösteri - resital, show, kukla gibi - oynanmıştır.

Milletler Tiyatrosu böylece dünya tiyatrolarının bir çeşit "randevu yeri" olmakla kalmamış, "Milletlerarası Eleştirmeciler Birliği", "Milletlerarası Tiyatro Teknisyenleri Birliği", "Milletler Tiyatrosu Klübü", "Mübadeleler için Milletlerarası Genç Eleştirmeciler Birliği" ve "Milletler Tiyatrosu Üniversitesi" gibi çeşitli sanat teşekküllerinin de kendi bünyesi içinde kurulup çalışmasına önayak olmuştur.

"On İkinci Gece" temsilleri

Devlet Tiyatrosu Shakespeare programına katılmıya Milletler Tiyatrosu tarafından dâvet edilmiştir. Milletler Tiyatrosu idaresini bu dâveti yapmağa yönelten, hiç şüphesiz, aynı topluluğun, aynı sahnede, 1960 Haziranında verdiği "Kral Oidipus" ve "Hürrem Sultan" temsillerinin yarattığı müsbet kanaat olmuştur.

Devlet Tiyatrosu bu dâvete önce yalnız bir Shakespeare oyunuyla değil, aynı zamanda bir türk oyunuyla da icabet etmeği düşünmüş ve Parise Refik Erduranın "Cengiz Hanın Bisikleti" komedisini de götürmeği tasarlamıştı. Ama bu komedinin fransızca çevirisinin henüz yapılmamış olması, iyi bir çevirinin pek kısa zamanda yaptırılmasının da güçlükleri dikkate alınarak bundan vazgeçilmiş ve Shakespeare programına katılmakla yetinilmesi uygun görülmüştür.

Parise gitme kararı verilince hazırlıklara daha Mayıs başlarında giriřilmiş ve temsillerin verileceği Sarah Bernhardt Tiyatrosunun fuvayyesinde Devlet Tiyatrosunun başka Shakespeare temsillerine ait fotoğraflarla çeşitli tiyatro salonlarını gösteren fotoğraflardan bir sergi açılması ve seyircilerden büyük bir kısmının Paristeki türkler olacağı düşünülerek de Ankaradaki "Julius Caesar" temsilleri münasebetiyle hazırlanmış olan Sha

kespeare broşüründen bir mikdarının - orta sayfası değiştirilerek ve "On İkinci Gece" nin rol dağıtımı konularak - Parise götürülmesi uygun görülmüştür. Paris temsillerine ait fransızca program ise Milletler Tiyatrosunca bastırılmakta olduğundan, ayrıca bir de fransızca broşür veya program bastırılmasına lüzum görülmemiştir. Nitekim Devlet Tiyatrosu idarecileriyle işbirliği yaparak bu fransızca programı hazırlıyan Milletler Tiyatrosu sekreteryası, programa, bir süre önce Ankaraya gelerek Molière'in "Don Juan" ını sahneye koymuş ve sanatçılarımızı tanımak fırsatını bulmuş olan tanınmış rejisör ve komedyen Jean Mercure'e ve o sırada Pariste bulunan Unesco İcra Komitesi üyelerinden Prof. Bedrettin Tuncele önemli iki yazı yazdırıp koymayı ihmâl etmemiştir.

31 Mayısta Frankfurt yoluyla Parise gelen Devlet Tiyatrosu sanatçıları, dekor ve kostümleriyle birlikte, 1 Haziran sabahı Sarah Bernhardt tiyatrosunun sahnesine girdiler ve temsil akşamına kadar oyun ve teknik provalarını yapmak fırsatını buldular.

İlk temsil 2 Haziran akşamı verildi ve bu temsile yerli ve yabancı Paris basınının bütün temsilcileriyle Büyük Elçiliğimizin, Basın ve Kültür ataşeliklerimizin mensupları ile gerekli görülen şahsiyetler dâvet edildiler. Ankarada hazırlanmış, ama hiç oynanmadan Parise getirilmiş olan yeni "On İkinci Gece" nin ilk temsili böylece Pariste, Sarah Bernhardt tiyatrosunda verildi. Bu tatlı Shakespeare komedisinin Devlet Tiyatrosu topluluğu tarafından - 1948 den bu yana - dördüncü oynanışıdır ve Türk Tiyatrosu tarihinde yabancı bir memlekette verilen ilk première' dir. Fransız radyosu ile bazı gazeteler bunu belirtmeği ihmâl etmediler.

Oyun gene Avni Givda çevirisinden oynandı, ama bu sefer Cüneyt Gökçer tarafından, gene Turgut Zaimin dekor ve kostümleri, Nevit Kodallının yeni sahne müziği ile, yeniden sahneye konuldu, rol dağıtımında ise değişiklikler yapıldı. Bunların en önemlileri, vaktiyle Yıldız Kenterin oynamış olduğu Olivia'nın Ayten Kaçmaza, Müşfik Kenter ile Ulvi Urazın oynamış oldukları Delinin Bozkurt Kuruça, Muazzez Kurdoğlunun oynamış olduğu Viola'nın Çiğdem Selışıka, Melek Öktenin oynamış olduğu Mary'nin de Muazzez Kurdo,lu'ya verilmiş olmasıdır.

Cüneyt Gökçerin rol dağıtımında yapmayı zorunlu gördüğü bu "gençleştirme" ameliyesinin isabeti Pariste

Devlet Tiyatrosu Pariste

"Anlayana sivrisinek saz..."

daha iyi anlaşıldı.

Ayten Kaçmaz ince fiziği ve çok ölçülü oyunu, Çiğdem Selışık bir Shakespeare kişisine pek uygun düşen klâsik üslûbu, Bozkurt Kuruç canlı ve kıvrak kompozisyonu, Muazzez Kurdoğlu da sahne tecrübesinden kuvvet alan neşeli ve sevimli yorumuyla yapılan değişikliği haksız çıkarmadılar. Hattâ oyunun başarılı oyuncuları arasında dikkati çektiler. Komik sahnelere hayat veren Sir Toby'de Salih Canar, Sir Andrew da Ertuğrul İlgın, Fabien'de de - provalarda ayağından sakatlandığı için rolü sekerek, topal oynıyan - Şahap Akalın ise, bir eleştirmeci tarafından "en başarılı Falstaff ' vâri çete" diye anılacak kadar beğenildiler. Cüneyt Gökçerin Malvolio'daki erişilmesi güç kompozisyonu ise bütün Paris basınının sözbirliği halinde övdüğü üstün bir yaratış olarak kendini kabul ettirmekte güçlük çekmedi ve "en ünlü Shakespeare kahramanlarının heybetini kazanan" bir tip olarak alkışlandı.

Temsilden sonra

Temsilden sonra Sarah Bernhardt sahnesinde, büyük başarı geceleri nin ve parlak première'lerin manzarası görülüyordu. Paris Büyük Elçimiz Uşaklıgil, daha birinci aradan sonra, tamamiyle dolmuş olan salondan yükselen devamlı alkış seslerinden heyecanlanmış, Cüneyt Gökçerle arkadaşlarını perde arası tebrike koşmuştu. Şimdi ise, başta Milletler Tiyatrosu Müdürü Claude Planson olmak üzere, Milletlerarası Tiyatro Enstitüsünün Genel Sekreteri Jean Darcante, Mareşal Lyautey'in Türkiyeye gelmiş olan yeğeni, eski Ankara sefirelerinden sevimli türk dostu Mme Tarbé de Saint-Hardouin, Jean Mercure ve eşi tanınmış sanatçı Jandeline, tanınmış eleştirmeci Paul-Louis Mignon, Fransız Radyo ve Televizyon uzmanları, gazeteciler, Büyük Elçiliğimiz ve Başkonsolosluğumuz ileri gelenleri ile Prof. Bedrettin Tuncel, Pariste bulunan Şehir Tiyatrosu sanatçılarından Şirin Devrim, Parise yerleşmiş görünen Çoşkun Tunçtan ve ünlü virtüozumuz İdil Biret ile genç mime sanatçımız Erdinç Dinçer ve daha birçok türk sanatçı ve öğrenci sahneyi doldurmuşlar, sanatçılarımızı tebrik ediyorlardı.

İlk akşam sanatçılarımıza sunulan tek çiçek buketi ise nazik dostumuz Jean Mercure'ün buketi idi.

Çiçekten yana Devlet Tiyatrosu sanatçıları ikinci akşam daha talihli çıktılar. Başka bir yerde vazifeli olduğu için ilk temsile gelememiş olan NATO nezdindeki Büyük Elçimiz Muharrem Nuri Birgi, ikinci temsil için pek az kalmış olan önyerlerden kendi parasıyla bilet almakta ısrar etmiş, bir arkadaşıyla geldiği temsili sonuna kadar dikkatle izlemiş ve sanatçılarımıza insan boyunu aşan muazzam ve nefis bir corbeille, âdeta çiçekten bir küçük ağaç göndermişti.

